

Georg Kühlewind

Az antropozófiával való foglalkozás

A mű eredeti címe:

Vom Umgang mit der Anthroposophie

1. Auflage der erweiterten Neuauflage 2001

Verlag Freies Geistesleben

Fordította:

Zsellér Gyula

(fő szöveg 1.-től a 14. oldalig, valamint a *Függelék XX.* alfejezetének két szövegét)

és

Böszörményi László

(a szöveget az eredetivel egybevetette, a teljes *Függelék*et – válogatás Rudolf Steiner szövegeiből – fordította)

A *Függelék* szövegei közötti GK-jelzés minden esetben a szerző összekötő szövegeit jelzi.

*

Bevezetés

Az antropozófia mint idea a gondolkodásnak szól, és a gondolkodáson keresztül, világító melegségként, megszólíthatja az ember szívét is. Ez a mozgás azonban azt tételezi fel, hogy a gondolkodás nem marad meg eszközhöz, az agyhoz való kötődésében. Ha a gondolkodást az agy mechanizmusa határozza meg, akkor elveszti autonómiáját, és többé nem tud szabadon működni. Akkor beteljesül az a feltevés, hogy az agy gondolkodik.

Az antropozófiával való foglalkozás arra szolgálhat, hogy az ember lépésről lépésre függetlenítsen gondolkodását és lelkiségét az agy, a fizikai test eleve adott struktúráitól. Ez a stúdium célja: cselekvés, történet, és nem tartalmakról való tudás megszerzése, mely tartalmakat tévesen információkként fogunk fel. Ez a cél teljesen illuzórikus lenne, ha az ember nem érintené meg pontoszerűen már a mindennapi életben is a tudatfeletti tudati szinteket minden új megértés esetében. Ezt az érintést kiterjeszteni, a villanásnyi fényeknek tartamot és ezáltal tapasztalhatóságot adni, ez az antropozófiával való foglalkozás célja a stúdium szintjén. A *metanoia*¹, a látásmód-váltás azt jelenti, hogy az olvasó-gyakorló ember nemcsak tudatának tartalmait változtatja meg, hanem a tudat szintjét is. A tartalmak ezt a célt szolgálják: valódi értelmük csak a fölemelkedett tudat számára nyílik meg. Az ember sokkal lassabban olvas, ha a leírás hogyanjáért és nemcsak a „tartalmakért” teszi (lásd: *Függelék XV*). Ma a stúdium: olvasás és gyakorlás.

¹ Luther és Károli a *Bibliában* bűnbánatnak fordítja; szó szerinti jelentése: az élethez való hozzáállás megváltoztatása. B. L.

Ennek az írásnak két célja van: gyakorlással áthatott kapcsolatra a szellemtudománnyal, és a szellemtudományos tartalmak tapasztaláson alapuló, önálló újrafogalmazására serkenteni. Mert az idők gyorsan változnak, sokkal gyorsabban, mint korábban.

Igazságokat nem lehet egyszerűen egyszer s mindenkorra érvényes dogmák formájában átörökíteni, ezek mindig egy bizonyos korszak igazságai, és minden korban újra meg kell érteni őket, és ez mindenkor új aktivitást követel az emberek felfogó képességének megfelelően (v. ö.: *Függelék XX.*)

A jelen írás második részében közreadott *Függelék* arra szolgál, hogy Rudolf Steiner megfelelő kijelentéseire hívja fel az olvasó figyelmét. Az idézetek nem „bizonyítékul” szolgálnak, hanem arra, hogy megmutassák, hogyan értette Rudolf Steiner a szellemi tapasztalatokra vonatkozó közléseit.

Ez az írás olyan foglalkozási módot ír le és javasol az antropozófiával kapcsolatban, mely ma és talán még holnap is időszerű. Ez nem jelenti azt, hogy a szerző a szellemtudománnyal való foglalkozás minden egyéb módját elveti vagy elítéli. Ellenkezőleg: mélyen meghajol magában mindazok előtt, akik számára az antropozófiát a maguk egészen más módján közvetítették, és azok előtt is, akik a jövőben további, az övétől egészen különböző módszereket fejlesztenek ki. Reméli, hogy ez meg fog történni: mert egy tanítás csak addig él, amíg változik.

„Az a nevelés, amit a szellemtudomány véghezvisz bennünk, sokkal fontosabb, mint a szellemtudomány tartalma”.²

Bánni kéne megtanulni az antropozófiával, nem elbánni vele.

1. A szellemtudomány jellege

A szellemtudományon kívül minden egyéb tudomány ugyanazon a tudatszinten dolgozik. Ezt az jellemzi, hogy a tudati folyamatok termékeit vagy eredményeit tartalmazza, belőlük áll, míg maguk a folyamatok többnyire észrevétlenül, nem-tapasztaltan játszódnak le, mint például a gondolkodás, mely a gondolat létrehozza. A gondolat a gondolkodási folyamat végterméke, és az akusztikusan vagy írásban kifejezett gondolatnak új gondolkodáson kell átmennie, egy pillanatra folyékonyá, élővé kell benne válnia ahhoz, hogy megértsük. Jellemző, hogy a gondolatnak ezt a felolvadását és azonnali visszadermedését egyáltalán nem tapasztaljuk – olyan gyorsan játszódik le. Ismert gondolatokat a gondolat-érzék segítségével észlelünk, aktuális gondolkodás nélkül, vagy nagyon kevés aktuális gondolkodással.

A fent jellemzett tudatszintet értelemszerűen *informatív* szintnek nevezhetjük: információkból áll, mint „így van”, „így megy végbe”, vagy ezeknek megfelelő állításokból. Az ilyen állítások mögött olyan kérdések állnak a természettudományokban és az ezeket utánzó tudományokban, mint „miért?”, „miből?” és „hogyan?”; kivétel nélkül analitikus kérdések. De analizálni csak azt lehet, ami először egységként *adott*, megelőző tudatos vagy a gyermekkorából megmaradt, nem-tudatos ismeretek vagy megismerések útján. Ezek végül is közvetlenül elsajátított elemekre vezethetők vissza, mint például a legelső megértett szavak, fogalmak, érzeti minőségek, stb.

Ha ezzel szemben egy szöveget akarunk megérteni, akkor a kérdés másként hangzik: „mit jelent?” Nem azt kérdezzük, miből vannak a jelek, illetőleg a betűk, miért az adott módon

² GA 199, *Geisteswissenschaft als Erkenntnis der Grundimpulse sozialer Gestaltung*, 1920. aug. 20.

következnek egymás után, hogyan kerültek a papírra, milyen alakúak és milyen távolságra vannak egymástól. A szöveget összeolvasni és megérteni csak felülről tudjuk: elhagyjuk a betűk szintjét, hogy a szavakéra, a szavakét, hogy a mondat *értelmének* szintjére jussunk. Az értelem az olvasó, megértő tudatban *keletkezik*, nem dolog, az észleleti világban őt kifejező jelek egyikével sem azonos, és az összességükkel sem. Ugyanígy egy jelenség – a megismerés is – csak felülről érthető meg.

A szellemtudomány éppen arra a területre, azokra a folyamatokra irányul, amelyekből a többi tudomány a tartalmát nyeri, és amelyből a hétköznapi tudat világképe is felépül. A hétköznapi tudat szintje ugyanaz, mint a tudományoké. A szellemtudomány világa a megismerés és a megismerő világa, és nem a közönséges értelemben vett *megismert világ*. A legalsóbb szintje az, amelyen egy mondat *értelme* található, és innen terjed ki fölfelé, a tudat még magasabb szintjeire. Ezért nem művelhető és nem érthető meg az informatív szinten. Folyamatosan megköveteli, hogy a tudat szintje emelkedjen: kifejezetten *olvasó* tudomány. A gondolatok és képek, melyeken keresztül kifejeződik, a kiindulópontot jelentik egy magasabb értelem felé, hasonlóan a betűkhöz és a szavakhoz, amelyek egy mondat értelmének elérésére szolgáló kiindulópontok. Ezt a fajta olvasást, melynek kiinduló elemei gondolatok, képek vagy észleletek, *meditálásnak* nevezzük. A közönséges *értés* – egy új megértés felvillanása – pillanatnyi meditációnak tekinthető. A meditáció a szellemtudomány területén a *tapasztaláshoz* vezető közvetlen út. Aki ilyen módon közelíti meg, a továbbiakban képes szellemtudományos kutatásra is. Egy ilyen kutatás eredményeinek megértéséhez kezdetben a gondolati intuíció vezethet el. Az eredmények magasabb rendű ideák, melyeket a nem-meditáló, de intuitív gondolkodás – csak az intuitív gondolkodás *igazi* gondolkodás³ – számára kétféle úton lehet közvetíteni.

Minden megismerés tudati folyamatokon keresztül jön létre és bennük oldható fel, ezért ilyen folyamatok formájában le is lehet őket írni. Ez magasabb megismerésekre nézve is lehetséges – és ez az egyik út. *Ezek* a tudati folyamatok azonban eleinte egyáltalán nem ismertek, és az iskolázás útján szerzett valamelyes gyakorlottság nélkül leírásuk érthetetlen; éppen úgy, ahogy a hegedülés mozdulatai is aligha írhatók le valaki számára, aki soha nem látott senkit hegedülni. Ezen a módon el lehet érni, hogy a leírás ne legyen félreérthető: az olvasó vagy rátalál intuitíven a leírt valóságra, vagy egyáltalán nem érti meg. A másik út, az érzetfeletti kutatási eredmények képszerű visszaadása. Ebben az esetben a képek olyan észleleteket helyettesítenek, melyeket az olvasó nem képes tapasztalni. Az ilyen képeket sosem szabad *hétköznapi* észleleteink értelmében fölfogni – az ilyen félreértés veszélye nagy –, különben létrejön egy képzelt világ, mely az érzékszervi észleletek mintájára épül fel, és ezt fogjuk szellemi világnak tartani (v.ö.: *Függelék I.*). A képeket szimbólum-jellegüknek megfelelően kell felfogni és olvasni, és nem a hétköznapi értelemmel „*értelmezni*”. A képek gondolati intuíciókhoz vezethetnek, ahogy egyébként szerencsés esetben az érzékszervi észleletek is.

A két említett, szellemtudományhoz vezető út a *betekintés* két mozdulata; elvezetnek bizonyos értékekhez, de ahhoz a lehetőséghez már nem, hogy a szellemtudomány eredményeivel *éljünk* – még ha azok értékesekké is válnak számunkra –, s velük szabadon és szakszerűen bánhassunk. Ha a szellemtudomány eredményeit spekulatív kombinációval hozzuk egymással kapcsolatba, akkor túllépjük a kezdeti megértés adta illetékességünket (v. ö.: *Függelék II.*). A spekulatív értelem alacsonyabb szinten működik, mint ahonnan az eredmények származnak: kombinációjuk a különböző szintek összekeverése – és

³ Lásd még: G. Kühlewind: *A hetedik nap vége [Die Wahrheit tun]*; Kláris Kiadó és Művészeti Műhely, Budapest, 2004; *A szellemtudományi stúdiumról* című fejezet (57. oldal).

beszennyezése – lenne. Mindenesetre nagy a kísértés a spekulatív értelem alkalmazására. De mivel itt nem információkról van szó, minden összehasonlítás, kombinálás szakszerűtlen. A szellemi világról, mivel az a legalsóbb szintjén is csak a *létesülés* szintjéig ér le, nem létezik olyan információ, ami a „van” világában lehetséges. Minden arra irányuló kísérlet, hogy a szellemi kutatás eredményeit „tartalmaknak” vegyük, eltorzításukhoz vezet: ahhoz a számtalan félreértéshez, melyek a szellemtudományhoz vezető utat elfátyolozzák és elfedik, éppen azok elől, akik ezt az utat komolyan keresik: ez a tanítás megrontása.

A fentiek alapján belátható, hogy a szellemtudományos közlések tudása és a rájuk való emlékezés nem lehet elsődleges cél. Céljuk az, hogy a velük való foglalkozás révén a tudat szintje emelkedjék (v. ö.: *Függelék III.*).

2. Az egészséges emberi értelem

A félreértések egyik forrása bizonyára az, hogy Steiner nagyon gyakran hivatkozik az „egészséges, elfogulatlan emberi értelemre”. Ha egyszer valaki megfelelő kutatás révén szellemi igazságokra jutott, amiket szakszerű nyelvi formában kifejezett, akkor bárki felfoghatja őket, aki rendelkezik „egészséges emberi értelemmel”. Ritkán ügyelünk arra, hogy mit ért Steiner „egészséges emberi értelen”. Ha idevágó kijelentéseit figyelembe vennénk, sokkal óvatosabban bánnánk a szövegekkel (v. ö.: *Függelék IV.*).

Az idézett szövegekből világossá válhat, hogy az egészséges emberi értelem semmiképpen nem általános adottság, hanem olyan magas követelmény, amelyet aligha lehet másként, mint tudati iskolázás útján teljesíteni. Steiner gyakran „tisztá gondolkodásként” jellemzi. Ez a kifejezés egyfajta mélységgel rendelkezik: a gondolkodásra vonatkozó lépcsőzetesen egymásra épülő tisztulási lépések sorát jelzi.

Az első lépcső abban áll, hogy megszabadítjuk a gondolkodást minden hozzá keveredő emocionális elemtől, előítélettől, hajlamtól, stb. A második az észleleti elemektől szabadítja meg, így „érzetmentessé” válik ugyan, de absztrakt, azaz a mindennapok szintjén maradhat (v.ö.: *Függelék V.*). A következő lépésben a múlt-elemektől tisztítjuk meg a gondolkodást; ez azt jelenti, hogy függetlenné válik a testtől – azaz nem támaszkodik többé az agyi folyamatokra, hanem a folyamat-jellegű, élő vagy imaginatív szintre emelkedik: ez a *tiszta, élő* gondolkodás. A további magasabb szinteket már nem nevezzük „gondolkodásnak”, noha magukba foglalják az élő gondolkodást: a megismerő érzést és megismerő akarást.

Az élő gondolkodás az egészséges, elfogulatlan gondolkodás, az „egészséges emberi értelem” (v. ö.: *Függelék V.*).

Amikor olyan úttal vagy tanítással találkozunk, mely magasabb igazságokhoz kellene, hogy vezessen, le kell küzdenünk egy paradoxont: nevezetesen azt, hogy a tanítást kezdetben olyan tudat fogja fel, mely még nincs kitanítva vagy átalakítva. A saját szintjét meghaladó tanítást a befogadó tudat tulajdonképpen nem képes megérteni. Ebből a tudati csapdából két, egymást támogató mozdulat segítségével kerülhetünk ki. Az egyik, hogy a modern tudat – a tudati lélek – rá tud látni, reflektálni tud önmagára, azaz: *két* szinten mozog, még ha a magasabbat csak ritkán és futólagosan érinti is.⁴ A másik az út kezdetének, vagy a tanítás leghozzáférhetőbb részének olyan leírása, mely találkozhat a felfelé törekvő tudattal. Ez az

⁴ Georg Kühlewind: *Das Licht des Wortes*; Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1984; *Das Leben der Bewusstseinsseele* című fejezet. (*A Szó világossága*; Kláris Kiadó és Művészeti Műhely, 2010; *A tudati lélek élete* c. fejezet)

első fejezetben említett gondolati intuícióhoz vezető út. Ha így létrejön egy találkozás, akkor ez lépésről-lépésre biztosítja az utat. Csak a konkrét tudati gyakorlatok útján lehetséges fokozatosan a tanítás igazi megértése. Az átmeneti, kezdeti megértéshez a tudatnak legalább pillanatszerűen a megfelelő szintre kell emelkednie. Ebben segíthet a tudat ön-reflexiója, amennyiben *észreveszi* a nem-értést vagy a részleges értést: ez az egyik legfontosabb tapasztalat a stúdium során.

3. „Tartalmak”

A naiv realizmus, nevezetesen az a nézet, hogy az észleletek gondolatok, tények stb. az én tevékenységem nélkül is vannak, hogy mindez egyszerűen „létezik”, ez a mélyen gyökerező életfelfogás talán a szövegek olvasása tekintetében győzhető le a legnehezebben, noha ezen a területen történhetne meg legkönnyebben. Mert általános és gyakori tapasztalat, hogy egy szöveg, egy könyv csak azt mondhatja nekem, aminek megértésére éppen képes vagyok; és amikor „ugyanazt” a szöveget bizonyos idő múlva újra elolvasom, egészen idegennek tűnhet és egészen új tartalmakat közvetíthet. Ebből egészen könnyen eljuthatnánk arra a belátásra, hogy „tartalmak” csak számomra, a megértésem keresztül léteznek, és hogy a gondolatok is csak azután léphetnek a tudatomba mint gondolatok, ha halott formájukat – írásbeli vagy hallható megjelenésüket – feltámasztom magamban, amennyiben *gondolom* őket. Egy „gondolat” csak a gondolkodásom által válik számomra hozzáférhetővé, válik számomra gondolattá (eltekintve a jól ismert gondolatoktól, amelyeket a gondolat-érzék segítségével, aktuális gondolkodás nélkül érthetnek).

Ezért az a nagyon elterjedt nézet, hogy a „szellemi tartalmak” „hatnak”, a naiv realizmus, egy ismeretelméletileg iskolázatlan naivitás következménye. „Önmagukban” sem tartalmak, sem gondolatok nincsenek. Mint minden egyébnek, ezeknek is intencionális realitásuk van, azaz valóságuk – és ezzel együtt hatékonyságuk is – két oldalról határozódik meg: a szerző vagy gondolkodó oldaláról, és az olvasóéről vagy befogadóról.

A félreértett, nominálisan vagy nem a megfelelő szinten felfogott tartalmaknak –dogmáknak – mindazonáltal van egy nagyon is egyértelmű „hatásuk”: megrontják és megbetegítik a tudatot. Minden olyan „tartalom”, amely úgy kerül a tudatba, hogy nem vesszük észre, hogy nem értjük, vagy félreértjük, vagy nem megfelelő szinten értjük, zárványt, vértől át nem járt részt hoz létre a tudatban, amibe az belebetegszik: hajlamossá válik arra, hogy további zárványokat hozzon létre magában. A megismerés megbetegedése szükségszerűen magával hozza a morális érzés megbetegedését is – hacsak a moralitás nem volt már korábban is beteg, és a megismerés életének megbetegedését nem éppen erkölcsi okok – például becsvágy – idézték elő.

A modern emberi tudat struktúrája kizárja, hogy a szónak közvetlen hatása legyen rá: ehhez be kell fogadnia, meg kell értenie. Ezen nyugszik az emberi szabadság. A demagógok beszédükben nem a megismerésre, hanem az ember érzelmi életére „hatnak” – ez támadás az emberi szabadság ellen. Egy „mantrikus” szöveg csak akkor fejt ki valódi hatást a modern tudatra, ha a meditáció felveszi magába, és ezen az úton megvalósítja (v. ö.: *Függelék VI.*).

Egy szellemtudományos könyv nem olyan, mint egy fogkrémtubus, amelyből könnyű nyomásra kibugyan és rendelkezésre áll a tartalom.

4. Tudás és képesség

Akkor juthatunk nem-informatív, magasabb tudáshoz, ha megfelelő képességet fejlesztünk ki hozzá. Ha a tudást és a képességet elválasztjuk egymástól, mind a kettő tönkremegy. A tudás vagy bölcsesség gondolt gondolattá, információvá, dogmává, nem megfelelő szintű tanítássá, formalizmussá válik, ha nélküli azt a képességet, mely létrehozta. A megismerés nélküli meditáció lelkiállapotokhoz, kvietizmushoz, öncélúsághoz vezet, és nincs jelentősége az emberiség, a Föld, a világmindenség szempontjából.

A zen-buddhizmus történetében többször megismétlődik a küzdelem a megismerő meditációért.⁵ A régi zen-mesterek tudtak a közlés veszélyéről, és azt nem-közléssel akarták megelőzni. Hasonlóan járt el az úgynevezett negatív teológia is Dionysios Areopagitától Nicolaus Cusanusig, amikor elkerülte, hogy az isteniről másként, mint negatívumokban – nem ez, nem az, „neti neti” – nyilatkozzék. De a zen-mesterek tudtak a nem-megismerő meditáció veszélyéről is. A közlés veszélyét a közlés lehetséges önállósulása jelenti, úgy hogy az pótolja a tapasztalást, ahelyett hogy hozzávezetne, és az ember beéri a közléssel. Alacsonyabb szinten ez ahhoz hasonlítana, mintha valaki beérné a betűk leírásával anélkül, hogy megpróbálná összeolvasni őket, vagy a térkép olyan nézegetésével, mely nem képes észrevenni a földrajzi helyeket. A betűk végrehajtandó utasítások; ilyenek a szellemi kutatásról szóló közlések is: nem lehet őket információkként kezelni. Túlságosan hozzászoktunk, hogy információknak vegyünk szövegeket, és ez sokkal kényelmesebb, mint visszaalakítani őket azzá a tapasztalássá, amelyből származnak.

A szellemtudományos kutatások közlései alapján mára létrejött egy képesség nélküli tudás; az olyan meditációs gyakorlat által, amely nem a nyugati ember – ezen mindenkit értünk, aki a nyugati civilizációban nőtt fel – számára készült, olyan meditáció-fajták terjedtek el, amelyek nem vezetnek megismeréshez. Pontosan oda jutottunk, amit minden előremutató hagyomány el akart kerülni: *prajna* (bölcsesség), *dhyana* (meditálás) nélkül, és *dhyana, prajna* nélkül.

Az értelmi lélek korában a lelki szerkezet nem tette lehetővé, hogy valaki anélkül beszéljen valamiről, hogy teljes mértékben gondolni is tudja, amit mond; ez azonban nagyon is lehetséges a tudati lélek számára, mert benne a gondolkodás elvált a nyelvtől.⁶ Ehhez még az is hozzájárul, hogy a közlések nyelve a hétköznapi nyelv, míg például a matematikának saját nyelve van, amely ezért nem érthető vagy magyarázható félre.

Tudományos közlésben valamilyen szövegre vagy tekintélyre való hivatkozás nem lehet érv. Minden állítás igazolható vagy belátható: ez teszi a közölteket tudománnyá. Amikor valaki tanításokra, dogmákra, hagyományra hivatkozik – hacsak nem arról van szó, hogy a rövidség kedvéért utal egy gondolatmenetre –, akkor van valami, amit maga nem tud reprodukálni; hiszen nem lenne szükség hivatkozásra, ha maga is létre tudná hozni a tartalmat. Más szóval: nem megismerésről van szó, hanem valamiről, amit valaha valaki megismert, amit nem értünk, vagy amiben nem vagyunk biztosak; különben aktuális megismerés lenne – a miénk. Hivatkozunk valamire, amit mi magunk nem tudunk megismerni.

Így aztán minden hivatkozás látszat. Mert végül is mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy mire vagy kire hivatkozik. Ennek az eldöntése nagyon igényes feladat, aminek aligha

⁵ D. T. Suzuki: *Die Zen-Lehre vom Nicht-Bewusstsein (A zen tanítása a nem-tudatról); Die Einsicht in die eigene Selbstnatur (Betekintés a saját természetünkre)* című fejezet; O. W. Barth Verlag, München-Planegg, 1957

⁶ Georg Kühlewind: *Das Licht des Wortes; Das wortlose Denken, Das Leben der Bewusstseinsseele* című fejezetek; Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1984; (*A Szó világossága*; Kláris Kiadó és Művészeti Műhely, 2010; *A szavak nélküli gondolkodás, A tudati lélek élete* c. fejezetek), valamint Rudolf Steiner: *Okkulte Geschichte*, 30.12.1910. (GA 126).

felel meg az, aki hivatkozni akar. Ez a döntés nem fakadhat megismerésből, mert ehhez annak a forrását kellene megítélni, amire valaki hivatkozik. Ez a feladat szükségszerűen nagyobb, mint az a megismerési feladat, ami helyett valamire hivatkozunk.

Ebben megint a naiv realizmus működik, mert a hivatkozó nem veszi észre, hogy ő az, aki választ: értékesnek, igazságnak tartja azt, amire hivatkozik. Nem áll a megismerés talaján. Aki a megismerésre alapoz, abban megvan az igazság megtalálásának biztonsága, még ha talán nem is azonnal. E nélkül nagyon hamar tradicionalizmusba, fanatizmusba, dogmatizmusba, tekintélyektől való függésbe kerül az ember – mind a naiv realizmus formái.

5. A szolgaság

Amikor a naiv intellektualizmus a szellemtudományos kutató közléseit használja, többnyire egy nem tudatos érzés vezeti, melyet a tartalmak igazsága sugall. De az intellektualizmus könnyen visszaél a tartalmakkal, amiket nem képes megérteni; és ez könnyen megrontja azt az érzést is, ami eddig vezette. Ez az érzés adekvát megértés nélkül nem tud a tartalmakba ömleni; ezért – az intellektus természetének megfelelően – hamar kihűl, absztrakttá, halottá válik. A megismerő érzést, mivel hiányzik, gyakran szentimentalizmus, az érzés ellentéte, szentimentális rajongás helyettesíti (v. ö.: *Függelék VII.*). Ez mindig olyan területeken keresi a „szellemet”, ahol nem-értés uralkodik, ahol a tudománynak még feltárni valója van.

Az inadekvát gondolati megismerés megakadályozza a megismerő érzés kibontakozását. Ebben az elutasításban a góg, a beképzeltség önző mozdulata lesz belőle, mely a vélt ezoterikus tartalmak „tudásának” szól, mármint annak, ami a szentimentális rajongás számára tudásként megjelenik. A valóságban ezoterikus *tartalmak* (információk) nincsenek, csak ezoterikus *képességek*. Az ilyen tartalmak bekebelezése, anélkül, hogy azokat megfelelő módon átlátszóvá tennék, további tudati károsodásokhoz vezet.

Az egyik legsúlyosabb károsodás, ha valaki olyan „ideák” szolgájává válik, amiket igazságként fogad el anélkül, hogy átélné, azaz megértené, megvalósítaná őket. És magasabb rendű ideákat egyedül a képességeiben megemelkedett tudat képes átélni. „Az embernek *átélő módon* kell szembesülnie az ideával; különben szolgájává lesz.”⁷ „Minden idea, mely nem válik számodra ideállá, elpusztít lelkedben egy erőt; de minden idea, mely ideállá lesz, életerőket hoz benned létre.”⁸ Egy megismerési idea szempontjából az „ideál” csak az lehet, hogy az ideát magunk hozzuk létre, illetőleg értőn reprodukáljuk.

A szellemtudományos közlések tanulmányozása révén saját, korlátozott értelmünket szeretnénk leküzdeni, túllépni rajta, új, jobb, magasabb megismerő képességekhez jutni. Hogyan mehet ez végbe, ha közben mindig *csak* ugyanazt az értelmünket működtetjük?

A stúdióban kínálkoznia kellene egy olyan pontnak, ahol a tudat iskolázása elkezdődhet. A stúdiomot ne az emlékezet gyakoroltatásaként fogjuk fel; hiú illúzió „tudni” azt, ami egy szellemtudományos közlésben áll, mert nem információ. Amikor valaki magasrendű közlésekről „referál”, azaz a hétköznapi értelemmel fogja fel és adja vissza, akkor ezzel olyan szintre szállítja le őket, ahol már „eltorzult igazságok”⁹; rossz szolgálatot tesznek az ügynek, a referálónak és a hallgatóságnak. Remélhetőleg senkinek sem jut eszébe a *János evangélium*

⁷ Rudolf Steiner: *A szabadság filozófiája [Die Philosophie der Freiheit]*; második függelék (GA 4)

⁸ Rudolf Steiner: *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?* (GA 10) *Bedingungen* című fejezet. (*Hogyan juthatunk a magasabb világok megismerésére; Feltételek* c. fejezet)

⁹ Rudolf Steiner: *Esoterische Betrachtungen karmischer Zusammenhänge* (GA 237); III. kötet, 1.7.1924.

proológjáról „referálni”. Alázat nélkül vétkezik a szövegek szentsége ellen, aki a hétköznapi tudattal foglalkozik velük.

Ennek a magatartásnak másik példája a szimbólumok magyarázatának kísérlete. Ha meg lehetne őket magyarázni, nem lennének szimbólumok, illetőleg feleslegesek lennének. Ugyanez vonatkozik a mesék és mítoszok „magyarázatára” is. Ahogy egy költemény nem adható vissza más szavakkal, vagy a zene, szavak segítségével, úgy a mesék, a mítoszok és a szellemi kutatás eredményei sem.

Steiner a „stúdiumot” adja meg a modern megismerési út első lépcsőjeként. Hogy ezen nem tudás-gyűjtést kell érteni, az következik az előbbiekből. A 7. fejezetben megkíséreljük leírni, hogy hogyan kellene alakítani a stúdiumot Steiner értelmében.

A szellemtudomány nem sajátítható el igazán a hétköznapi ember megváltozása nélkül; e nélkül nem is lehetséges, mint tudomány, olyan tudomány, mely magasabb megismerési képességeket igényel és használ fel. De az is a célja, hogy megváltozzék az ember, és ehhez ad módszereket.

Ha valaki másképp foglalkozik a szellemtudománnyal, ez azt jelenti, hogy a gyakorlatban tagadja, amit elméletileg elismer; nevezetesen, hogy léteznek más, a hétköznapiánál magasabb tudatszintek (v. ö.: *Függelék VIII.*).

6. A kísértés

A szellemtudománnyal való találkozás az embert két kísértésnek teszi ki. Mindkettőnek az az oka, hogy a tanítást nem a szellem tudományának, hanem olyasvalaminek veszi, ami a vallás és a tudomány köztes területén fekszik: az igazságérzés a vallás irányába, a „tartalmak” a tudomány vagy a tudás irányába terelik el. A helyes magatartás az adekvát megismerés volna, ami egy megismerésen nyugvó valláshoz vezet. Rudolf Steiner ezt a hozzáállást így jellemzi:

„Azt kell ismét felidézelnünk és teljes tudatossággal átélnünk, ami az archaikus ember lelki helyzete volt a külvilághoz való kapcsolatában. Ezzel vallásos megismeréshez, a modern ember megismerés-vallásához fogunk jutni.”¹⁰

Az egyik kísértést általános emberinek tekinthetjük; a másikat és elsődlegest specifikusan okkult természetűnek ismerhetjük fel. Ez oda vezet, hogy a tanítás az emberen át emberellenes erők számára is hozzáférhetővé válik, akik úrrá lesznek rajta és a tanítást az ellenkezőjére fordítják. A szabadságra törő benső forradalmi aktivitásból szenteskedő, az íráshoz, az – egyetlen – szellemi kutató tekintélyéhez való ragaszkodás lesz, ahelyett, hogy az ember a tanítást saját kutatási eredményekkel egészítené ki és fejlesztené tovább. A torzítás már akkor végbemegy, amikor valaki a közléseket a hétköznapi vagy természettudományos tudat szintjére szállítja le. Erre a szövegek önállósulása, a tapasztalattól való elválása nyújt lehetőséget. Aki ebbe a lehetőségbe belebonyolódott, nem veszi észre, mit tesz: ebben mutatkozik meg a kísértés-jelleg; mert elméletileg mindenki tudhatná, hogy olyan tartalmakról van szó, melyek meghaladják a hétköznapi tudatot. Semmilyen más területen nem lehetséges, hogy úgy beszéljünk a sosem tapasztaltról, mintha értenénk és magunk is létre tudnánk hozni. Olyan világgéppel találkozunk, melynek hatalmas volta és átértzett

¹⁰ Rudolf Steiner: *Philosophie, Kosmologie und Religion in Antrophosophie* ; 8.9.1922 (GA 215); lásd még Rudolf Steiner: *Inneses Wesen des Menschen und Leben zwischen Tod und neuer Geburt*, 10.4.1914. (GA 153)

igazsága arra ösztönöz, hogy terjesszük, mielőtt teljesen áthatottuk volna. Ha olyasmiről beszélünk, amit nem fogtunk fel adekvát módon, megszilárdulnak azok a zárványok, melyek nem megfelelő felfogásuk alkalmával a tudatban keletkeztek (v. ö.: *Függelék IX.*).

Hallgatagabb időkben és vidékeken ezt az okkult kísértést a közlés megtagadásával kerülték el, mint a zen vagy a negatív teológia esetében. Az a kor viszont, amelyben élünk, nemzedékről-nemzedékre új szellemi képességeket hoz, amik tanítást igényelnek arra a területre nézve, amelybe belenőnek. Ezek a képességek különben könnyen elromlanak és megrontják az embert. Ezért a közlés szükséges; a tanítás degenerálódásának és félreértésének kockázatát vállalni kell. Az ember szabadságára van bízva, miként bánik a tanítással.

Az a nehézség, hogy a szellemi kutatás közlése a hétköznapi nyelven történik, a szavak különleges használatával kerülhető el. A meditatív szöveg úgy használja a szavakat, hogy több szinten is érthető: csak nem szabad megelégednünk a hétköznapi tudat szerinti értéssel. A nem-tapasztaltról való beszéd okkult kísértése folyamatosan megy át általános emberi gyarlóságba, a szellemtudomány egoista felhasználásába. Oda vezethet, hogy „tudása” tekintélyt, pozíciót, hatalmat vagy akár megélhetést nyújthat. Elfelejteti a rózsakeresztesek életmódjára vonatkozó régi szabályt: a szellemi források, az aktuális szellemi kultusz ápolása mellett világi foglalkozásuk is volt. Ha nem vesszük észre, hogy a szellemtudománnyal egoista célból visszaélünk, akkor ennek további következményei is vannak. Elveszítjük a mindennapi élet és a szellemtudomány viszonyában való eligazodási képességünket, elveszítjük döntési képességünket annak megítélésében, hogy mit értünk és mit nem, hajlamossá válunk arra, hogy olvasott tartalmakkal blöfföljünk, amennyiben a dialektikus szinten folytatott vitákban idézzük őket és érvelünk velük; a tartalmak, mivel közönséges szinten használjuk őket, összekeverednek a tudatalattiból származó impulzusokkal és asszociációkkal, és össze is tévesztjük velük őket. A „tartalmakkal” folytatott „munka” nominalista felhasználású spekulációvá, kombinációvá, retorikává fajul. A tartalmakat egyfajta „álmos extázisban”¹¹ fogjuk fel, egészséges igazság-érzékünket egyre inkább elveszítjük, és helyére gög, beképzeltség, minden- és mindent-jobban-tudás lép. Közben nem jön létre új szellemi kutatás, és ezért nem jönnek létre új eredmények sem, a szellemtudomány megalapítójának közléseiből „élünk”: egyfajta szellemi élőködés ez, ami semmi újat nem teremt, és amit kapott, abból *sem ad vissza semmit*. Aki úgy véli, hogy újat hoz, arra ferdén néznek; azzal gyanúsítják, hogy a tanítást meghamisítja. A szellemtudomány nominalista képviselője hamar elveszíti hitelét, mert nem tart sokáig, amíg a figyelmes hallgatók rájönnek a saját tapasztalatok hiányára. Mindazonáltal gyakran megesik, hogy olyan személyiségek, akik alkatuknál fogva vagy élmények – például kábítószeresek – hatására hajlamosak a szervezetükből való kilazulásra, nem-megismerő, fél-szabad érzéssel átélnek a szellemtudományos tartalmakat, és rezonancia útján követőkre találnak, különösen azok között, akik a szellemtudományt absztrakt módon, inadekvát fogalmakban „művelték”. Bizonyos körülmények között egy ideig be lehet így csapni magukat és másokat is. Nagy titkolózás közepette „ezoterikus” csoportok jönnek létre, többnyire ceremoniális, rituális ténykedés igénybevételével, erősen a tudatalatti hajlamokra építve.

Hogy szellemi képességek *nélkül* hogyan lehetséges mégis szellemi kutatás, ez a probléma a szellemtudomány sok hívét foglalkoztatja, és erre számos „megoldási kísérlet” született. Az igazi megoldás azonban éppen a szellemi képességek kidolgozása lenne. Mert amire törekedni érdemes – a valódi, hatékony bölcsesség –, az adott és megmaradt erőkkkel sem el nem érhető, sem közvetlenül nem közölhető. Különben valamennyien bölcsék és beavatottak lennénk:

¹¹ Rudolf Steiner: *Die spirituellen Hintergründe der äußeren Welt* (GA 177); 1.10.1917.

mert már mindent közöltek az évezredek során. Csak az emberiség volt túl gyenge ahhoz, hogy a közlést megértse: a következményeket most éljük át. A helyzet elkendőzése csak növeli a kilátástalanságot.

7. A helyes stúdium

Ha a stúdium közönséges értelemben vett tudás-gyarpítást jelentene, akkor akadály lenne a magasabb megismerési képességek kifejlesztése útjában – és ez sok esetben így is van –: a hétköznapi tudat új, „okkult” tartalmakkal gyarapodna, és még jobban ragaszkodna önmagához. A stúdium, a szellemtudományos közlések olvasása azáltal szolgál a szellemi képességek kidolgozásának előkészítéséül, hogy az olvasó észreveheti mindennapi – és tudományos – fogalmainak elégtelenségét, és arra törekedhet, hogy gondolati intuíción keresztül új, magasabb fogalmakat ragadjon meg. Az első cél az, hogy éppen azt a fogalomrendszert, amelyhez ragaszkodunk, amely által megszokott világunkat megszilárdítjuk, új eszmékkal fellazítsuk és helyettesítsük. A szükséges fogalmakat az jellemzi, hogy élők, cseppfolyósak, nem készek (v. ö.: *Függelék X.*).

Aki figyelmesen olvas, hamarosan észreveszi, hogy számára az olvasmányok tudati gyakorlatok nélkül javarészt nem hozzáférhetőek, mert „az egészséges emberi értelem” nem áll rendelkezésére (v. ö.: *Függelék XI.*). Azt is észreveszi, hogy a szellemi tapasztalatok ábrázolásában használt képes beszéd nem arra való, hogy *képzetekhez* vezessen, hanem a *meditációhoz* kínál anyagot. A stúdiumban a meditatív praxist, a meditatív olvasást a magasabb fogalmak megalkotása vezeti be, és ezek fokozatosan a tiszta gondolkodás gyakorlásához és begyakorlásához vezetnek. Ez a stúdium célja Steiner értelmében (v. ö.: *Függelék XII.*). „A stúdium nem abban az értelemben tanulás, ahogy az közönségesen történik, hanem arra kell rájönni, hogy az ember számára lehetséges egy olyan gondolkodás, amely még folyékony, valóságos gondolkodás, melynek során az ember kizár maga körül mindent, ami kívülről hat az érzékszervekre. [...] Az embernek meg kell tanulnia, hogy mindent elfelejtsen, mindentől eltekintszen, ami kívülről az érzékeire hat, anélkül azonban, hogy üres edény maradjon. Ez akkor lehetséges, ha elmélyülünk egy tiszta, érzetmentes gondolatban, amint a szellemi kutató közléseiben található, és elmélyedünk abban, ahogy tovább szövődik. [...] Aki magasabbra akar jutni, annak a szellemtudományos közléseket így kell olvasnia. Aki nem akar magasabbra jutni, az közönséges könyvként olvashatja őket.”¹² Ez utóbbi esetben viszont ez nem „stúdium” a megismerési út első lépésének értelmében. A következő szint az imagináció megszerzése: ez meditációban való jártasságot tételez fel már az út legelején is.

A magasabb gondolkodást nevezik szellemi látó gondolkodásnak is (v. ö.: *Függelék XIII.*). Ehhez a gondolkodás átélésén keresztül vezet az út, nevezetesen annak a gondolkodási folyamatnak az átélésén át, amely egyébként tudatfölötti módon játszódik le (v. ö.: *Függelék XIV.*). Ez az imaginatív gondolkodás, amely szavak nélkül történik: ez teszi lehetővé a megfogalmazást bármely nyelven¹³ (v. ö.: *Függelék XV.* és *XVI.*).

Ha az antropozófia szellemi út, azaz ha az emberek egy magasabb szinten találkoznak egymással, akkor nem lesz többé nehéz a közösség-alkotás, amely minden csoportosulás egyik legnagyobb problémája, hanem magától értetődővé válik (v. ö.: *Függelék XVII.*).

¹² Rudolf Steiner: *Das christliche Mysterium* (GA 97); 22.2.1907.

¹³ Georg Kühlewind: *Die Diener des Logos*, IX.-XII. fejezet; Stuttgart, 1981; *Das Licht des Wortes*; 16. fejezet; Stuttgart, 1984 (*A Logosz szolgálja; A Szó világossága*; mindkettő megjelent a Kláris Kiadó és Művészeti Műhely gondozásában)

A szellemtudomány *tudomány* legyen, és ne vallás-pótlék, se rajongás, se a nem-értett és nem érthető dolgok gyűjteménye. Ez a kor követelménye. „Mert korunkban egy gondolkodásmódnak csak akkor van megismerési értéke, ha szemléletét és megismeréseit ki tudja tenni ugyanannak a kritikának, mint ami a természettudományos törvények jogosultságát biztosítja”¹⁴ (v. ö.: *Függelék XVIII. és XIX.*).

Utószó

Az antropozófia közléséről

Mintegy százötven éve léteznek nyilvános közlések a magasabb megismerés területére vonatkozóan. Ebben az írásban beszámoltunk a közlési formákról (1. fejezet). A gyorsan változó tudati képességek számára – minden pedagógus tudja, hogy ezek milyen gyorsan változnak, s a didaktika öt-tíz évenként megújításra szorul – mindig új közlési formákat kell találni. Ha Steiner még számíthatott is teozófiai előképzettségű emberekre, akik követni tudják képi nyelven írt műveit (*Az ember és a világ [Theosophie]*, *A szellemtudomány körvonalai [Geheimwissenschaft]*, *Hogyan juthatunk a magasabb világok megismerésére? [Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?]*), a képesség e nyelv képiségének felfogására rohamosan csökkent, és mára szinte teljesen eltűnt. Ez egy jól kiépült antropozófus környezetben talán nem tűnik fel annyira; de bizonytalansággal hozzájárul a szellemtudomány terjedésének lassúságához. Ahol az antropozófia nyilvános fellépése kezdeteiben van, ott képszerű ábrázolási formájában hamarosan elutasítják, mert ezeknek a formáknak a félreértése folytán a tudományosság igényét nem tudja kielégíteni. Ez ellene hat az igazság vonzerejének, amely a szellemtudományos tanítások *értelem adó* mivoltában jelenik meg: értelmet nyer a kozmológia, a történelem, az ember élete, és ezt mindenki lázasan keresi – legalábbis egy ideig, különösen fiatalon.

A tudati képességek változása a közlés aktuális módszertanát – tulajdonképpen minden területen – a saját tudati tapasztalások, a tudati lélek aktuális mozdulata irányában tolja el. A közlés során a hallgatóság vagy az olvasóközönség lehetséges tapasztalataiból kell kiindulni, és erre kell építeni. A hétköznapi tudatban található érintkezési pontok a lélek szellemi, tudatfeletti területeivel, ilyenek például a gondolkodás és észlelés hogyanja, az „értés”, az evidencia-élmény. Ezen perem-élmények alapján kialakítható egy biztos út a szellemtudomány felépítéséhez. Ilyen kezdeményezések Steiner minden ismeretelméleti művében találhatóak, s tulajdonképpen céljuk éppen az, hogy ezeket a kiinduló pontokat megmutassák. Tanulmányozásukból adódik az a lehetőség is, hogy annyi embertani ismeretet szerezzünk, amennyi a tudati iskolázás hogyanjának és miértjének megértéséhez szükséges. Ezt a pontot kellene a stúdium során megcélozni, hogy adekvát módon lehessen továbbhaladni.

A közlés nem túl nehéz feladat, ha információkról van szó. Problematikussá és igen kérdésessé akkor válik, ha „hogyan” és nem „mit” akarunk közölni; és a szellemtudományban mindig „hogyan”-ról van szó, mert a szellemi világ már a legelső rétegeiben is a létesülés és nem a statikus lét világa. Ha fontosak az erre vonatkozó módszerek, akkor még sokkal fontosabb a közlő személye. Mert ezen a területen csak azt vagyunk jogosultak közölni, amit magunk tapasztaltunk vagy tapasztalhatnánk. Csak ez fog hitelesen hangzani – minden egyéb elkápráztathat egy darabig, de hamarosan felmerül a

¹⁴Rudolf Steiner: *Von Seelenrätsel*, IV.1. fejezet

hitelesség kérdése. Ahogy matematikáról hitelesen csak matematikus beszélhet, úgy szellemtudományról csak olyasvalaki, akinek ezen a területen tapasztalatai vannak, és pontosan olyan mértékben csak, amennyire tapasztalata van. Nem képviselhetjük Rudolf Steinert tapasztalási lehetőségei nélkül; csak saját magunkat képviselhetjük saját tapasztalatainkkal és azoknak megfelelően. Minden egyéb kísértés vagy áldozatul esés a kísértésnek. Saját naiv realizmusunk – az a nézet, hogy amit olvasunk, készen kapott valami – hozzájárul a kísértéshez és az antropozófia félreértésének – és gyakori elutasításának – elterjedéséhez. Ezért ajánlatos a stúdiumot és a közlést is ismeretelméleti – nem szükségszerűen filozófiai – bevezetéssel kezdeni: erre is érvényes, hogy az általánosan hozzáférhető tapasztalatokra kell felépíteni. Így könnyen tapasztalattá válhat, amihez a filozófia csak hosszú úton ér el: „A valóság olyan valami, amit a megismerés hoz létre.”¹⁵

És mert a valóságot, amely mindig és minden ember számára új, a megismerés hozza létre, az emberi nagykorúság és az önmagáért való felelősség, azaz a tudati lélek korában a megismerést *gondozni kell*. Ennek a gondozásnak – a lehetőségeiben adott képességek kigyakorlásának – többszörös jelentősége is van. Először is lelki higiéniai vagy gyógyászati jelentősége: hogy a nem használt képességeink és erőink ne betegítsenek meg, vagy, ha már megbetegedtünk, ki tudjunk gyógyulni. Másodszor értelemadó jelentősége: hogy az adott világnak, a természetnek ugyanúgy értelmet adjunk, ahogy egy szövegnek, amelyet el tudunk olvasni. Ez válthatja meg a természetet, és új világ jöhet létre a bensővé tett bölcsességerőkből, az ember szeretetéből az iránt, ami még nincs, amit az ember teremthet. Harmadszor jövőteremtő jelentősége: hogy több intuíciót, több ideát fogadjunk be, amelyek nélkül az emberi élet elsorvad.

Feltehetjük a kérdést: hogyan járjunk el az érzékfeletti tapasztalások képszerű ábrázolása ügyében? Adható rá példa?

Ha le lehetne írni a „helyes” eljárást, akkor felesleges lenne a képszerűség, vagy csak játékos jelentése lenne. Ennek ellenére hadd hívjuk fel a figyelmet egy helyre, ahol Steiner maga hívja fel a figyelmet erre.¹⁶ Arra utal, hogy miért beszélnek az ótestamentumi Elohák a *fákra*, a megismerés és az élet fájára vonatkozó „tilalomról”.

A „Paradicsom”, melyből az ember kiűzetett, a növények, a fák szférájában való életből állt; az ember még nem a „Földön”, az ásványiségben élt, hanem bolygónk életszférájában. A „bűnbeesést” külső történésnéként úgy kell felfogni, mint leszállást az ásványi szférába (erről a *Genézis* 3. fejezete nagyon világosan beszél), ami az első „evéssel” kezdődött. Az ember előzőleg táplálékát az észlelés, lélegzés és táplálékfelvétel egységes folyamatában vette magához.

Az *ember* szállt le a „fákról”, nem a majom, ahogy az evolúció elmélete tanítja.

A spekulatív antropozófiáról

Egy igényes szöveg mindenekelőtt azt a tapasztalatot nyújthatja az olvasónak, ami alapvető az ismeretelmélet szempontjából: azt ugyanis, hogy a befogadó közreműködik abban, hogy a szöveg valósággá váljék, amennyiben a betűket, szavakat, mondatokat összeolvassa, és értelmet, jelentést ad nekik – a jelentés sohasem jelenik meg az érzékszervileg észlelhető világban. Ezzel az ember társteremtőjévé válik a valóságnak, amelynek nyersanyagát,

¹⁵ Rudolf Steiner: *Antroposophie – ihre Erkenntniswurzeln und Lebensfrüchte*; 1921. 8. 30. (GA 78)

¹⁶ Rudolf Steiner: *Probleme des Zusammenlebens in der Antroposophischen Gesellschaft*; 1915. 9.12. (GA 253)

ideacsíráként is, készen *kapja*, amelyet *adottként* fogad el, de amely sohasem jelentheti a *teljes* valóságot.

Egy szöveg tekintetében biztos, hogy nem létezhet olyasmi, amit „önmagában” jelent, mert már a szerző jelentést, értelmet titkolt az érzékek által észlelhető megjelenésbe: mondani akart valamit.

A szöveg valóságának alakja minden olvasásra megváltozik, mert az igényes szöveg a megértésért végzett munka révén megváltoztatja az olvasót, újabb képességeket növeszt benne, és a következő olvasáskor mást mond neki a szöveg, mint előzőleg. Ehhez a szövegnek magassága vagy mélysége, egymásra épülő többértelműsége kell, hogy legyen: egyre jobban el tudunk benne mélyedni és mindig új jelentésrétegeket tudunk benne találni. Ezért sokértelműek az ilyen szövegek és nincs állandó terminológiájuk; egy és ugyanaz a szó különböző jelentéssel használható – minden eredeti szöveg ilyen jellegű, legyen az a *Biblia*, legyenek Buddha beszédei vagy egy Steiner-szöveg. Az egymásra épülő sokértelműség azáltal jön létre, hogy a meditatív szövegek *ősjelentésükben* használják a szavakat. Az ősjelentést nem lehet elmagyarázni vagy definiálni: ez teszi lehetővé, hogy egy szót különböző összefüggésekben használhassunk; például a „ban-ben” képzőt térbeli, időbeli vagy átvitt értelemben („a szerelemben”).

Az ilyen szövegek többnyire nem csak az intellektust mozgatják meg – tudat felett a megismerő érzés is rezonál. Vannak sorsszerű találkozások is szövegekkel; úgy tűnik, hogy az általános tudati megbetegedés miatt, az antropozófia szövegei a nyugati kultúra minden embere számára aktuálisak.

Az antropozófiát a legkülönbözőbb módon foghatjuk fel, megkönnyíti a hozzáférést, ha van valakiben bizonyos szintű affinitás és közvetlen igazságérzék; meg lehet érteni tiszta szívvel, mert a szív szükségletét elégíti ki. Az érzésben történő megértés biztonságot is ad, amíg tart a függőleges polifónia varázsa. És addig tart, amíg az olvasó nem kezd gondolkodni vagy beszélni a tartalmakról. Ekkor két nagy kérdés vetődik fel: hogyan dolgozzuk fel az olvasottakat és hogyan beszéljünk róluk másoknak?

A gondolkodás nincs felkészítve az ilyen tartalmakra, ezek szellemi tapasztalatokból származnak, nagyon igényes „fordítási” folyamat¹⁷ hozza le őket a nyelvbe. Olvasáskor ezért ellenkező irányú fordításra („megfordításra”) van szükség, ami nagyon ritkán sikerül *teljes mértékben*. Élő szövegekről van szó, amelyek a megismerő érzést és a fordított akaratot¹⁸ szólítják meg – nem információkról.¹⁹ A közönséges értelem, a tudományos gondolkodást is ideértve az informatív egyértelműség dialektikus szintjén mozog. A tudományos szövegnek ez az eszményképe. A meditatív szövegeknél viszont a kombináló, spekuláló, szövegösszehasonlítással filologizáló értelemnek nincs semmi keresnivalója.²⁰

A gondolkodás és gondolkodni tudás csábító. Hiszen gondolni *mindent* tudunk, olyan mondatokat is, mint „Kezdetben vala az Íge” megértjük, és le is tudjuk fordítani más nyelvre. Ennek ellenére világos, hogy pusztán az informatív tartalmat gondoljuk, értjük, fordítjuk – azt, ami *kiindulópont* lehet egy magasabb gondolkodás számára. Gyakran halljuk, hogy hierarchikus lényekről beszélnek és vitáznak – valóban gondolják is őket? Egyetlen készre teremtett természeti tárgyat sem tudunk adekvát módon gondolni, fűszálat, kavicsot, bolhát –

¹⁷ GA 271, *Kunst und Kunsterkenntnis* 5. és 6.5.1918.

¹⁸ GA 20, *Vom Menschenrätsel; Ausblicke* c. fejezet

¹⁹ Lásd jelen könyv *A szellemtudomány jellege* c. fejezetét.

²⁰ Lásd a II. függelékét.

viszont az arkangyalok, trónok, kerubok neveit gyakran gátlás nélkül vesszük a szánkra. Meg tudnánk őket különböztetni, ha belépnének a szobába (attól eltekintve, hogy holtan rognánk össze)? A gondolkodás sokszintű tevékenység, és a legalsó szintjén kellene helyesen megtanulnunk és hatókörét átlátnunk, hogy erejét magunkkal tudjuk vinni a magasabb szintekre. A meditálást Steiner úgy jellemezi²¹, mint „a lélek gondolkodás-erejű viselkedését”, azaz csak a gondolkodás *erejét* használhatjuk a meditációban. Mindez Steinert a következő kijelentésre indítja: „...ám, ha valami nehezen viselhető el – a legnehezebben annak, aki ismeri az érzékfeletti megismerés teljes emberi oldalát –, akkor az, hogy jönnek egyesek, és tisztán elméleti formulákba préselik az érzékfeletti megismerést.”²²

A – többnyire az érzésben megtalált – kincset a gondolkodás metamorfózisán keresztül a gondolkodás megtapasztalásával²³ és megtisztításával kellene feldolgoznunk. Megtisztítás az érzelmektől, az előítéletektől – a pozitív előítéletektől is –, az észleleti- és a múlt-elemektől (a gondolttól). Ez szükséges ahhoz, hogy a szöveg ideáival az örök jelenben maradhassunk, és éppen ebben állna a meditatív feldolgozás – ez olyan alapfeltétel, amit mindenkinek teljesítenie kell, aki beszélni akar az olvasott tartalomról. A csábítások, hogy elhamarkodottan kezdjünk beszélni, nagyok és sokfélék.²⁴ Az egyik leggyakoribb mozgató ok az, hogy szívesen adnánk tovább az egész emberi életnek értelmet adó erőt. De éppen ebben mutatkozik meg a torzítás veszélye is: a meditatív szövegről éppen olyan kevésbé lehet referálni, mint a *János evangélium* prólogjáról. Tapasztalás nélkül a tartalom hideg szó marad. Szubjektív érzéssel való felmelegítése csak még jobban eltorzítja a tartalmat. Csak azt képviselhetjük meggyőzően, amit magunk tapasztaltunk és éltünk át úgy, hogy ott állhatunk minden kimondott szavunk mögött. Ezért olyan fontos a nehezen elfogadható és sokak által nem kedvelt intés: „Aki pusztán tanítványként kapta ezeket a dolgokat (szellemkutatási eredményeket) valamilyen tanítótól, az minden körülmények között rosszul teszi, ha továbbadja! Továbbadni manapság azt tanácsos, amire magunk jöttünk rá, amit magunk kutattunk ki. Ez aztán tudja szolgálni, és szolgálnia is kell a többi embert.”²⁵ Eltekintve attól, hogy a nem tapasztaltról való beszéd a beszélőt is akadályozza a tapasztaláshoz vezető úton, mert a dialektikus tudat, amit le akar küzdeni, éppen, hogy megerősödik az olvasott tartalmak révén, az ilyenfajta ábrázolás sohasem meggyőző.²⁶ Ez lehet a fő oka annak, hogy olyan kevés az antropozófus; a másik ok az úgynevezett „antropozófus művészet” terén tenyésző éktelen dilettantizmus. Mert az antropozófia ma tulajdonképpen százmilliók számára lenne időszerű (amikor Steiner a XX. század első két évtizedében megnyilatkozott, akkor az antropozófiát mintegy két millióan keresték).

Ha a fent említett szigorú mértéket alkalmazzuk, akkor az lehet az érzésünk: az antropozófiáról egyáltalán nem lehet beszélni. Ez tévedés. Mert az antropozófia Steiner életművében is fokról fokra épült fel, és mindenekelőtt olyan tudati tapasztalásokra, amelyeket a tudati lélek korában némi jóakarattal mindenki megszerezhet. Ezek a tudat továbbvivő peremtapasztalásai.²⁷ Így szól pl. *A szabadság filozófiája* a múlt-gondolkodás megfigyelése és a jelenléti-gondolkodás tapasztalása közötti határ átlépéséről²⁸; a határtapasztalatokról szó van azokban a „kitekintésekben” is, amiket Rudolf Steiner A

²¹ GA 138, *Von der Initiation. Von Ewigkeit und Augenblick. Von Geisteslicht und Lebensdunkel.* 28.8.1912.

²² GA 231, *Der übersinnliche Mensch, antroposophisch erfasst* 18.11.1923.

²³ GA 20, *Vom Menschenrätsel; Ausblicke* c. fejezet

²⁴ Lásd jelen könyv *A kísértés* c. fejezetét.

²⁵ GA 178, *Individuelle Geistwesen und ihr Wirken in der Seele des Menschen,* 15.11.1917.

²⁶ Lásd az előző, 25. lábjegyzetben említett teljes előadást.

²⁷ GA 21. *Von Seelenrätseln,* IV.2. fejezet. *Das Auftreten der Erkenntnisgrenzen.*

²⁸ Georg Kühlewind: *Tudatszintek; A két tudatszint A szabadság filozófiájában.*

filozófia rejtélye és *Az ember rejtélyéről* című könyvei végén, és a *Hogy juthatunk a magasabb világok megismerésére?* 1918-as utószavában ad meg. Egyes művekben, mint *A szellemi világ küszöbén* és az *Út az ember önmegismeréséhez*²⁹, tudati tapasztalatokon keresztül vezet be az antrozófiába.

Csak a naiv ember – azaz olyan, aki a tudati lélek alapmozdulatát, a reflektálást elkerüli – lehet azzal szemben vak, hogy a megismerés – akár tudatos, akár nem – az a kapu, amelyen keresztül a „tartalmak” belénk kerülnek, azok is, amelyek a mieink. Ezért ennek egy megfelelő módon előkészített kapunak kellene lennie. A mai nevelést és egyetemi gyakorlatot tekintetbe véve egyáltalán nem biztos, hogy az antrozófia lényege ténylegesen *átjön* a teozófiai képes-beszéd útján, mivel ez a nyelv feltételezi a képekkel való meditatív bánásmódot, vagy legalábbis számít arra az igazságérzésekre, mely ma egészen másképp működik, mint Steiner teozófus korában – ne felejtjük el, hogy alapvető művei ebből a korszakból származnak, azaz teozófusoknak íródtak! –, vagy akár a huszadik század ötvenes vagy hatvanas éveiben. Ez az út ma több akadályt tartalmaz, mint valaha, és ezért – különösen, ha szónokok vagy írók megfelelő saját tapasztalat nélkül járnak rajta – inkább elrettentően hatnak éppen azokra, akik fogékonyak és érdeklődők.³⁰

Az itt tárgyalt kérdések megoldása nagyon egyszerű és ugyanakkor rendkívül nehéz. Mert azt jelenti, hogy vitatkozás helyett inkább szerezzünk tapasztalatokat, végezzünk szellemkutatást, tárjuk fel a tényeket³¹, Steiner szövegrészeinek kombinációja helyett érvünk el saját kutatási eredményeket. És nem érvényes-e ma is valamelyest Steiner kifogása a teozófusok irányában:

„Úgy fogják találni, ahogy ezekben a (angol nyelvű) titkos társaságokban előszeretettel hangsúlyozzák a régit. Minél inkább el lehet mondani, hogy valamilyen rítus, valamilyen dogma régi, annál inkább – elnézést a triviális kifejezésért – nyalják meg mind a tíz ujjukat az örömtől. És ha meg akarják fogni az embereket valami ilyen szellemtudománnyal, akkor legalábbis rózsakeresztesnek, de ha lehet, rögtön egyiptominak hirdetik. Mindenesetre réginek kell lennie, legalább részben réginek. És ez elég jól megfelel annak a ténynek, hogy ezekben a társaságokban nem is ápolják a közvetlen jelenben kidolgozott tudást, ha szabad így mondanom (– van ugyan persze olyan, amit közvetlenül kutatnak, de akkor is a régi, elavult szellemtudomány szabályai szerint). Ellenkezőleg, szembefordulnak azzal, amit mi itt üzünk, az olyan szellemtudománnyal, amely közvetlenül a jelen impulzusaiból dolgozik. [...]”³²

Ezzel semmiképpen sem az Antrozófiái Társaság közvetlen környezetében található „mintegy harminc okkult mozgalomnak” akarok szabad utat adni. Aki meg tudja ítélni, hogy egy szöveg igaz-e, akárkitől származzék is, az ki fogja magát ismerni ebben a bozótban, Aki azonban naiv módon tekintélyekben hisz, könnyen becsapható. És különösen azok fognak ezek után a mozgalmak után futni, akik megcsömörlöttek a spekulatív antrozófiától. Úgy vélik, hogy ceremóniákban, rituálékban és hasonlókban találják meg az ellensúlyt. Úgy látszik, elfelejtik, hogy ma, az élet mélypontjától felfelé vezető úton csak egy alapvető rítus lehetséges: a gondolkodó, észlelő, érző és akaró figyelem józan iskolázása. Ettől terelnek el a kifelé mutató mozdulatok.

Függelék

²⁹ *Ein Weg zur Selbsterkenntnis des Menschen* (GA 16) és *Die Schwelle der geistigen Welt* (GA 17)

³⁰ A témáról lásd a jelen könyv függelékének XVI. részét.

³¹ GA 199, *Geisteswissenschaft als Erkenntnis der Grundimpulse sozialer Gestaltung*, 6.8.1920.

³² GA 187, *Wie kann die Menschheit den Christus wiederfinden?*, 28.12.1918.

I.

Hogyan kezeljük a képi leírásokat?

*Die Schwelle der geistigen Welt; Nachwort (GA 17)*³³

[*A szellemi világ küszöbén; Utószó*]

„Az érzékfölötti világban szerzett tapasztalatainkat jól kifejezhetjük az érzeti [érzékszervileg észlelhető] világból vett képek segítségével. Mondhatjuk például azt, hogy egy lény egy színben mutatkozik meg. Csak éppen, aki egy érzékfeletti lény megnyilatkozásának ilyen leírásával találkozik, sohase tévessze szem elől: az igazi szellemi kutató egy ilyen szín megadásával azt akarja mondani, hogy olyan élményt él át, amit lelkében *úgy* tapasztal, *ahogy* a közönséges tudat a szóban forgó színt érzékeli. Aki egy ilyen leírással azt akarja kifejezni, hogy amit tudatában átél az azonos az érzékelhető színnel, az nem szellemi kutató, hanem látomásai vagy hallucinációi vannak...

Vannak emberek, akiknek éppen az okoz csalódást, ha a szellemi kutató kénytelen azt mondani, hogy amikor az érzeti világból vett képeken keresztül fejezi ki magát, akkor csak képszerűen utal arra, amit látott. Az ilyen emberek ugyanis nem arra törekszenek, hogy megismerjék az érzeti világtól különböző érzékfeletti világot, hanem szeretnék az érzeti világ valamilyen hasonmását érzékfeletti világnak tekinteni. Ez az érzékfeletti legyen finomabb, „éterikusabb”, mint az érzeti világ, de a világért se támassza azt a követelményt, hogy az érzetiektől különböző képzeteket kelljen alkotniuk. De aki valóban közeledni akar a szellemi világhoz, annak rá kell szánnia magát új képzetek megalkotására. Aki nem akar mást elképzelni, mint az érzeti világ áttetszővé vált párávázát, az soha nem tapasztalhatja meg az érzékfeletti világokat.” (Lásd még: *A világ és az ember [Theosophie; GA 9]* című könyv VI., *A három világ [Die drei Welten]* című fejezetét.)

II.

Az érzékfölöttire vonatkozó intellektuális spekulációkról

Naturbeobachtung, Mathematik, wissenschaftliches Experiment und Erkenntnisergebnisse vom Gesichtspunkte der Anthroposophie (GA 324; 19.3.1921)

[*A természet megfigyelése, matematika, tudományos kísérlet és megismerési eredmények az antropozófia szempontjából*]

„Az a szellemtudomány, amiről itt beszélünk, semmit se ad az ilyen, pusztán analógiákon alapuló következtetésekre, hanem csakis a közvetlen szellemi látásra. Ezért mindig újra hangsúlyozni kell, hogy az olyanféle témák előtt, mint például a Föld organizmusa, előbb az imaginatív képzelet-alkotásról kell beszélni, mert a Föld maga teljes lényében nem adódhat az analógiával kombináló intellektus, hanem csakis az imaginatív képzelőerő számára.”

³³ A megadott GA-számok a Rudolf Steiner *Gesamtausgabe*, azaz: *összkiadás* köteteire vonatkoznak.

Welche Bedeutung hat die okkulte Entwicklung des Menschen für seine Hüllen und sein Selbst? (GA 145; 24.3.1913)

[*Mi az okkult fejlődés jelentősége az ember Énje és burkai számára ?*]

„A tapasztalat egyre inkább azt mutatja, hogy a magasabb dolgokban – a spirituális élet dolgaiban – éppen ennek az okosságának, ennek az éleselméjűségnek nincs a legkisebb értéke sem, noha a lehető legtöbbet kell magával vinnie belőle a fizikai szintről való kiindulásból annak, aki a magasabb világokba vezető útra akar lépni.”

III.

A tartalmakra való emlékezésről és a „lélek állapotáról”

Erdenwissen und Himmelerkenntnis (GA 221; 18.2.1923.)

[*Földi tudás és égi megismerés*]

„Teljesen mindegy, hogy valamely materialista természettudós nyomán azt mondjuk-e, hogy erszéyesek, ember-majmok, majom-emberek, emberek, vagy pedig azt, hogy az ember fizikai testből, étertestből, asztrál-testből és én-ből áll. Ez csak egy másik gondolat, de a lélek állapota ugyanaz. A lélek állapota csak akkor változik meg, ha az ember és a természet kapcsolatának ez a szellemi felfogása élővé válik az emberben. De ez csak akkor lehetséges, ha a megismerésben ugyanaz az érzés, ugyanaz az érzékenység, ugyanaz a lelki állapot működik, mint amelyik a szeretetben él.”

Die soziale Grundforderung unserer Zeit. In geänderter Zeitlage (GA 186; 12.12.1918)

[*Korunk szociális alapkövetelménye. Megáltozott korban*]

„Önök is bizonyosan észreveszik, hogy a tartalmakra való emlékezéssel, azok kényelmes megtartásával semmit se lehet elérni az igazi szellemtudományban. Az ember elfelejti a dolgokat, mindig újra gondozni kell őket, de éppen ez a jó, éppen ez a helyes, ha mindig újra megerőltetjük magunkat. Éppen az ugyanis, aki a szellemtudomány területén meglehetősen előrehaladott, minden nap megkísérli szemügyre venni a legelemibb dolgokat, míg a többiek röstellik ezt. A szellemtudományban semmi se függhet attól, hogy valamit az emlékezetünkbe véstünk, mert csak az a fontos, hogy a jelenlét átélésébe emeljük azt, amivel foglalkozunk.”

Mint fent (29.11.1918)

„Ezek a módszertani kérdések a legfontosabbak a szellemtudomány területén, amelyre oly nagy szükség van korunkban. Sokkal fontosabb, hogy mit csinál a szellemtudomány a lelkünkben, mint az, hogy absztrakt ismereteket szerezzünk erről vagy arról az igazságról.”

IV.

Az egészséges emberi értelemről

Lebendiges Naturerkennen, intellektueller Sündenfall und spiritueller Sündenerhebung
(GA 220; 26.1.1923)

[*Élő természet-megismerés, intellektuális bűnbeesés és szellemi kiemelkedés a bűnből*]

„A ma elterjedt hétköznapi tudat ugyanis már csak azáltal is részese a bűnbeesésnek, hogy tud róla. Az intellektualizmus ma már magán viseli a hanyatlás jeleit, mégpedig olyan erős hanyatlását, hogy ha az intellektuális kultúra olyan marad amilyen, akkor szó sem lehet arról, hogy az emberiség elérje a Föld célját. Fontos tudnunk, hogy ma az emberi lélek mélyén olyan erők működnek, amelyek bizonyos értelemben jobbak, mint az a tudati kultúra, amely eddig tért hódított.”

„És a középkori gondolkodás egy lényeges vonása azáltal került a mai gondolkodásba, hogy a gondolkodást magát csak annyiban vesszük figyelembe, amennyiben a külső természetre irányul, hogy a gondolkodás folyamatát tulajdonképpen egyáltalán nem vesszük figyelembe. Nem adjuk át magunkat olyan megfigyelésnek, amely magára a gondolkodásra irányul. Magát a gondolkodást, a maga belső elevenségében, nem vesszük észre.”

GK: Hiányzik a tudati lélek mozdulata, amely a figyelmet magukra a tudati *folyamatokra* irányítja, nemcsak termékeikre.

„De az lehetetlen, hogy az a megismerési áramlat, amely azután Darwinhoz vezetett, és amely máig is uralkodó a hivatalos tudományban, valaha is eljusson az igazsághoz. Mert a félreértett bűnbeesés tönkretette a gondolkodást, hanyatláshoz vezette. A helyzet sokkal komolyabb, mint ahogy manapság hajlamosak vagyunk tudomásul venni.”

Wie erwirbt man sich Verständnis für die geistige Welt? (GA 154, 12.5.1914)

[*Hogyan juthatunk a szellemi világ megértéséhez?*]

„Kísérreljük meg egyszer megérteni, hogy egy mai, a szellemtudomány által nem különösebben megérintett világpolgárnak, a korunkban uralkodó szemléletek szülöttének milyen viszonya van a szellemtudományhoz. Hallja ezt és azt, hallja, hogy ezt-azt beszél a szellemi világról. Mit tesz szükségképpen? Nem tehet mást, mint, hogy a hallottakat meglévő képzetek segítségével próbálja megérteni... Csak hát a mai hétköznapi világpolgárnak nincsenek olyan képzetek, amelyek érthetővé tehetnék számára azt, amit a valódi szellemtudomány a szellemi világról mond. Egyelőre hiányzanak a megfelelő képzetek, fogalmak, ideák. Megkísérli a hallottakat áthatni meglévő fogalmaival, amelyek azonban egészen más oldalról származnak. Hogyan ne értse akkor félre az egészet? Hogyan tételezhetjük fel egyáltalán, hogy bármiféle megértést is tud tanúsítani?”

Gestige und soziale Wandlungen in der Menschheitsentwicklung (GA 196; 18.1.1920)

[*Szellemi és társadalmi átalakulások az emberiség fejlődésében*]

„De aminek a leginkább híján vagyunk a jelenben, az nem ám az érzékfeletti tapasztalás, hanem az egészséges logika, a valóban egészséges gondolkodás és mindenekelőtt az igazsághoz való hűség ereje. Abban a pillanatban, amikor ez az erő elvész, elsorvadnak az érzékfeletti tapasztalások és az emberek nem jutnak el az ilyen tapasztalások megértéséhez.”

„Mindazzal, amivel a ma embere megfelel a materialista kor követelményeinek, sötétségbe borítja azt a teret, ahol a szellemi világokkal találkozhatna. Az emberek ma azt szokták meg, hogy a test funkcióinak megfelelően gondolkodjanak. Erre már fiatal korától szoktatják az embert. Csakhogy az egészséges emberi értelem nem az, ami a test alapján kifejlődik.”

Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie (GA 137; 5.6.1912)

[*Az ember az okkultizmus, a teozófia és a filozófia fényében*]

„Annak belátásához, hogy nincs olyan igazság, amely ellentétben áll a teozófiával, folyamatos, rendezett gondolkodásra van szükség. Csakhogy az ilyen gondolkodás nemcsak nagyon ritka, de ráadásul rendkívül nehezen szerezhető is meg.”

Vorstufen zum Mysterium von Golgatha (GA 152; 1.5.1913)

[*A golgotai misztérium előzményei*]

„ [...] de ha egyszer fölfedezték, és az emberi értelem közönséges, normális nyelvén kimondták [a szellemtudományi igazságokat], akkor bármely emberi lélek megértheti őket, aki az ilyen megértés útjában álló akadályokat el akarja takarítani belsejéből.”

„ [...] csak ha ez a lélek szabaddá teszi magában a rendelkezésére álló teljes morális bátorságot, hogy legyőzhesse az ahrimáni akadályokat.”

Menschenwerden, Weltenseele und Weltengeist 2. Teil (GA 206; 14.8.1921)

[*Emberré válás, világ lélek és világszellem*] 2. rész

„Ha a megfelelő világokból származó tapasztalatokat ilyen érthető ideákba öntötték, akkor elkezdhetünk velük foglalkozni. De ehhez képessé kell magunkat tenni valamire, amihez még nem kell okkult iskolázás: képessé kell magunkat tenni ideák megalkotására.

Persze éppen erre nem képes ma a legtöbb ember, legkevésbé a mai tudósok. A legtöbb ember ahhoz van szokva, hogy csak olyan ideái legyenek, amelyek a külső, érzeti világból származnak. És a matematika kivételével semmilyen területen sem vagyunk hajlandóak olyan ideák megalkotására, amelyek azután önmagukban követhetők. Minden, amit a szellemi kutató mond, követhető, ha kifejlesztjük azt az akaratot, amellyel ilyen ideákat követni tudunk, és akkor fogalmilag, idea szinten tulajdonképpen mindent ellenőrizhetünk. De ezt

akarni kell. Ehhez éppen az tartozik [...], hogy túllépünk azon, amit ma az elismert tudományos gondolkodási módszerek címén elsajátítunk, és ami egyáltalán nem egyeztethető össze az egészséges emberi értelemmel...”

GK: A Steiner halála óta eltelt évtizedekben a tudat megbetegedése annyira előrehaladt, hogy ma alig érhető el az „egészséges emberi értelem” tudati gyakorlatok nélkül, melyeknek kezdetben higiéniai feladatuk van.

Das Geheimnis des Todes (GA 159; 19.6.1915)

[*A halál titka*]

„Világosan kell látnunk, hogy az nem elég, ha csak elhatározzuk magunkban, vagy bebeszéljük magunknak, hogy már egészen túl vagyunk a materialista kor előítéletein [...] Ezek ugyanis nagyon mélyen gyökereznek gondolkodási szokásainkban, és különösen azok, amelyek közvetlenül nem materialista előítéletek ugyan, de azokkal szorosan összefüggnek. A materialista előítélettel, az egész materialista világnézettel függ össze, hogy az ember bizonyos értelemben nem képes átfogó gondolkodást kialakítani. Bármennyire a középpontba állította is a mai kor az észet és a logikát, a valóban éles elme, éles logika a legkevésbé sincs azoknak a birtokában, akik korunk tudományos vagy egyéb kulturális törekvéseinek élén akarnak járni. A mai ember valójában nem törekszik a gondolkodás teljes világosságára.”

Menschliche und menschheitliche Entwicklungswahrheiten. Das Karma des Materialismus (GA 176; 26.6.1917)

[*Az ember és az emberiség fejlődése. A materializmus karmája*]

„De ezt az egészséges emberi értelmet először fáradtságosan ki kell alakítani, mert ma nem adott. Először ismét meg kell szerezni azáltal, hogy az antropológia által megadott úton helyreállítjuk a szellemi világgal való kapcsolatot, mely korábbi időkben atavisztikusan adott volt, de ma nem az.”

GK: Ez nyilvánvaló utalás a gyakorlási útra. A következő szövegből kiderül, hogy Steiner milyen követelményeket támasztott az egészséges emberi értelemmel szemben.

Soziales Verständnis aus geisteswissenschaftlicher Erkenntnis (GA 191; 18.10.1910)

[*A szellemtudományi megismerésen alapuló szociális megértés*]

„Amíg azt hisszük, hogy ami kint van [tehát amit látunk], az valami külső, és ami bent van [vagyis a koponyán belül], az valami belső, addig egyáltalán nem juthatunk el oda, amit mindig újra úgy hívok, hogy a szellemtudományi tények belátása egészséges emberi értelem segítségével; mert a szellemtudományi tényeket csak akkor láthatjuk be, ha elfogulatlan szemléletből indulunk ki.”

Der innere Aspekt des sozialen Rätsels (GA 193; 12.6.1919)

[*A szociális rejtély belső nézőpontja*]

„De hát mit jelent az, hogy [az emberek] nem értik [a szellemtudományi közléseket]? Nem mást jelent, mint: csak a fizikai agyat akarom használni a megértéshez, nem akarok más gondolkodást megtanulni, mint amelyik lustán a fizikai agyra támaszkodhat. Ezzel persze nem lehet megérteni az antropozófiai világnézetet. Nem arról van szó, hogy annak, aki meg akarja érteni, szellemi látónak kellene lennie, de gyakorolnia kell azt a gondolkodást, amely nem a fizikai agyhoz kötött. És ami az antropozófiai irodalomban megtalálható és egészséges emberi értelemmel – és ez nem támaszkodik az agyra, mert csak a beteg, materialista értelem agyhoz kötött –, ami tehát ebből egészséges emberi értelemmel megtanulható, az fokozatosan nevel ki egy olyan gondolkodást, olyan érzést, olyan akaratot, amely fel tud nőni a jelenkor megfelelő eseményeihez.”

Die Philosophie, Kosmologie und Religion in der Anthroposophie (GA 215; 7.9.1922)

[*Filozófia, kozmológia és vallás az antropozófiában*]

„Az absztrakt gondolkodás, és ma csak ez ismert, a fizikai testet használja eszközü. E gondolkodás átélésének eszköze a fizikai test, és ez a fő jellemvonása annak, amit az emberiség az újabb időkben elért, amikor is teljesen tudatára ébredt önmagának. Egy olyan gondolkodás, amelyet a fizikai test segítségével vívtunk ki, a szellemi világgal szemben tulajdonképpen nem helyénvaló... A gondolkodás így olyan elembe él, amely nem saját őseleme.”

Vorstufen zum Mysterium von Golgatha (GA 152; 18.5.1913)

[*A golgotai misztérium előzményei*]

„Minden léleknek sajátja a gondolkodás, de ez kétféleképpen használható. Az ember megeremtheti a gondolkodást önmagában, alkothat gondolatokat önmaga. Akkor ez a gondolkodás saját aktivitásában él, úgyhogy a szellemi kutatás legvakmerőbb állításait is követni tudja. De ha a gondolkodás nem akarja megerősíteni önmagát, akkor kénytelen eszközözére, az agyra támaszkodni, és akkor csak olyan gondolatokat tud létrehozni, amelyeket az agy segítségével tud megragadni. Ekkor az ember nem aktívan, hanem passzívan gondolkodik.”

Geisteswissenschaft als Erkenntnis der Grundimpulse sozialer Gestaltung (GA 199; 7.8.1920)

[*A társadalmi formák alapvető impulzusainak megismerése a szellemtudomány segítségével*]

„Azok az emberek, akik manapság teljes egészében csak az érzeti világot akarják szem előtt tartani, ezeket az antropozófiai gondolatokat örültnek, irreálisnak, fantasztikusnak találják. Mégpedig azért, mert ha valaki ezeket a gondolatokat gondolni akarja, akkor nagy erőfeszítést kell kifejtenie; el kell oldódnia. Az aggyal akarják gondolni ezeket a gondolatokat. Csakhogy

az aggyal csak a külső, fizikai világra vonatkozó gondolatok gondolhatók. Egész jól lehet vele atomokat, molekulákat gondolni [...]; de ami egy olyan könyvben, mint amilyen mondjuk a *Die Geheimwissenschaft im Umriß*³⁴-ban áll, azt aggyal nem lehet végiggondolni.”

Gegensätze in der Menschheitsentwicklung (GA 197; 21.9.1920)

[*Ellentmondások az emberiség fejlődésében*]

„Azt mondják: ezt a gondolatot nem lehet felfogni, nem lehet megérteni. – Igen, mert az aggyal akarnak gondolkodni; de a szellemtudomány gondolatait olyan szellemi-lelki tevékenység gondolta, amely előzőleg elszakította magát az agytól. Ezért az embereknek arra kell törekedniük, hogy az így létrejött gondolatok követésében a saját szellemi-lelki tevékenységükben is ismét elszakadjanak az agytól. Az embereknek erőfeszítéseket kell tenniük, hogy gondolkodásukban kövessék ezeket a gondolatokat, hogy éljenek azzal a ma még fennálló lehetőséggel, hogy a szellemi-lelki szférát megszabadítsák az agy anyagi mivoltától. Mert ez a szféra azon az úton van, hogy odaláncolja magát az agy anyagságához... Amikor az ember átadja a világnak az antropozófiai irányultságú szellemtudomány gondolatait, akkor arra számít, hogy azok az emberek, akik még képesek élni az elszakítás régi lehetőségeivel, valóban élnek ezzel, és törekszenek a testtől független gondolatok megértésére, hogy lelkük így függetlenné, szabadabbá váljék a testtől.”

V.

A tiszta gondolkodásról

Philosophie und Antroposophie (GA 35)

[*Filozófia és antropozófia*] – azonos című fejezete [99. oldal]

„Képzeljük el, hogy valaki meg akarja alkotni a kör fogalmát. Megteheti például úgy, hogy kihajózik a nyílt tengerre, amíg nem lát mást maga körül, csak vizet – akkor az észlelés segítségével alkotta meg a kör képzetét. De más mód is van arra, hogy a kör fogalmához jussunk, úgy, hogy az érzékszervek igénybevétele nélkül ezt mondjuk magunknak: megalkotom gondolatban mindazon helyek összességét, amelyek egy ponttól azonos távolságban vannak. Ehhez a teljesen a gondolati élet bensejében lejátszódó konstrukció megalkotásához semmi külsőre nem kell támaszkodnunk; ez teljesen Arisztotelész-i értelemben vett tiszta gondolkodás, tiszta aktualitás.”

Die Philosophie, Kosmologie und Religion in der Anthroposophie (GA 215; 7.9.1922.)

[*Filozófia, kozmológia és vallás az antropozófiában*]

„De ha az ember, átélve születés és halál között az absztrakt gondolkodás látszat-életét – a tiszta gondolkodását, ami semmi más, mint gondolkodás, de amelyet a fizikai organizmus hajt végre –, ebbe a gondolkodásba veszi föl a morális impulzusokat, akkor ezek a tiszta

³⁴ Rudolf Steiner: *A szellemtudomány körvonalai* című könyvéről van szó.

gondolkodásban élnek, melynek csak látszat élete van és ezért semmire sem kényszeríthet...³⁵

VI.

A mantrák létrejötte és a velük való bánásmód

Grenzen der Naturerkenntnis, (GA 322, 2.10.1920. abends)

[*A természet-megismerés határai*; 1920.10.2. este]

„A mantrikus művészet – a szólásokban élés – nem a szavak tartalmának értéséhez vezet, hanem a szólást (mantrát) hallgatói mintegy zeneileg élik át, összekapcsolják a lélek erőivel. Benne maradnak, hogy folyamatos ismétlésükkel fokozzák a lélek erejét, amely a szólásban él. Ez a fokozatosan magas szintre fejlesztett művészet valami mássá változtatta azt az erőt, amelyet egyébként lelkünkben arra használunk, hogy a szó által egy másik embert megértsünk. A mantrikus szólás felmondásából és ismétléséből a lélekben olyan erő támadt [...], amely most már nem a többi emberhez, hanem a szellemi világhoz vezetett. És ha a mantrákon nevelkedett lélek odáig vitte, hogy bensőleg megérezze ennek a lélekerőnek az áramlását, amely különben tudattalan marad, mert az ember a figyelmét a másikon a szó által való megértésére irányítja, ha odáig jutott, hogy ezt az erőt a lélek erejének érzi, olyannak, mint az izom feszülését, mikor a karunkkal akarunk végrehajtani valamit, akkor megérett arra, hogy megragadja, ami a gondolat erejében, annak magasabb erejében nyugszik.”

Geistige Zusammenhänge in der Gestaltung des menschlichen Organismus, (GA 218, 18.11.1922)

[*Szellemi összefüggések az emberi organizmus kialakításában*]

GK: Ez az út egyfajta inspirációhoz vezet. Ez ma már nem a nyugati kultúra útja:

„Amire mi, nyugatiak törekszünk, az nem annak átélése, ami a mantrikus szólásokban zeneileg van jelen. Nem azt az utat járjuk, amely a szellemi-lelki elem testből való kilépését követi –, hanem sokkal inkább egy későbbi mozzanatét, amelynek akkor kell bekövetkeznie, amikor a szellemi-lelki rész a fizikai test megragadásában ismét tudatosan összekapcsolódik a fizikai organizmussal. [...] De ezt csak akkor érjük el, ha – éppen úgy, ahogy az inspirációban az Én-t magunkkal kell vinnünk – az Én-t most, testiségünkbe ismét alámerülve, kint hagyjuk, de nem tétlenül, nem elfeledve, nem feladva és a tudattalanba fojtva, hanem éppen ezt az Én-t kötjük össze a tiszta, világos, éles gondolkodással. Úgy, hogy belső élményünk végül is ez: Éned-et teljes erővel áthatja az az éles gondolkodás, amelyhez végül eljutottál.”

GK: Amikor a modern ember olyasmire koncentrálna, amit gondolatilag nem ért, akkor ezzel kiiktatja a gondolkodást, aludni küldi, és a tudatalattiból asszociációk, érzések, képek támadnak, aztán talán más élmények, amelyek azonban nem megismerőek és nem vezetnek megismerő lelkiállapotokhoz, mivel éppen a gondolkodás elhanyagolt maradt és nem felel meg az élményeknek, nem nőtt fel hozzájuk, nem tudja őket értelmezni. Ha az Én-t a testen kívül áthatja a „világos, éles gondolkodás”, úgy ez azt a testtől független és eleven gondolkodást jelenti, amelyben a magasabb Én öntudatra ébredhet. A meditációs mondatokat

³⁵ A morális impulzusok ezért így – szemben korábbi, közvetlen működésükkel – szabadon hagyják a döntést az embernek, hogy követi-e őket vagy sem.

a legalsó síkon *meg kell érteni* – nem vehetők például olyan nyelvből, amely a meditáló számára ismeretlen – ahhoz, hogy az értést magasabb síkokra vezessük, ahol a meditáló a szavak csengésében is értőn élhet. Ma ez a képesség semmi esetre sem adott. A tükrözött tudat óvja az ember szabadságát, amennyiben semmilyen szöveg vagy hang nem *hat* rá egyetértése vagy hozzájárulása nélkül.

Die karmischen Zusammenhänge der anthroposophischen Bewegung, (GA 237; 1.7.1924.)

[*Az antropozófiai mozgalom karmikus összefüggései*]

„Mert ezután a köztes időszak, a gondolkodás elsötétedésének korszaka után, amely most volt itt, ismét vissza kell nyernünk az élő gondolkodást, különben az emberiség gyenge marad, és a gondolkodás realitásának elvesztésén keresztül elveszti saját realitását is. Ezért szükségzerű, hogy az antropozófiából kiinduló karácsonyi impulzus után az antropozófiai mozgalomban fenntartás nélkül az élő gondolkodás szintjén beszéljünk. Különben minduntalan beleesünk abba hibába, hogy az innen-onnan összeszedett tudás az ember fizikai, éter- és asztrál testéről a halott gondolkodás szintjén marad. De ha ez a tudás a halott gondolkodás szintjén marad, akkor ez csak az igazság torzképe, és nem maga az igazság.”

VII.

A misziticizmusról és az álmodozásról

Individuelles Geistwesen und ihr Wirken in der Seele des Menschen (GA 178; 11.11.1917.)

[*Individuális szellemi lények és működésük az ember lelkében*]

„...mert a még az ilyen területen is materializmussal megfertőzött mai látásmód semmit se szeret jobban, mint a végig nem gondolt fogalmakban való homályos, misztikus pancsolást.”

Die spirituellen Hintergründe der äußeren Welt. Der Sturz der Geister der Finsternis. (GA 177, 1.10.1917.)

[*A külső világ spirituális háttere. A sötétség szellemeinek bukása.*]

„Tapasztalhatjuk, hogy éppen szellemtudományi, esetleg pszeudo-szellemtudományi előadásokon vannak, akik egyfajta álmatag eksztázisban akarják az előadást hallgatni, tulajdonképpen nem is nagyon érdeklődnek a tartalom iránt, hanem inkább azt az élvezetet keresik, amit az étertest és az asztráltest kimozdulása idéz elő, e «meleg odaadottságban». Ez a «meleg odaadottság» más élethelyzetekben esetleg jó lehet, de a szellemi összefüggések megértéséhez semmit sem ér!”

GK: A magasabb megismerési képességek kialakítása egyenesen matematikai egzakttságot követel:

Anthroposophie, ihre Erkenntniswurzeln und Lebensfrüchte (GA 78; 3.9.1921.)

[Az antropozófia megismerési gyökerei és élő gyümölcsei]

„Ezeknek [a Steiner által megadott szabályoknak] az a céljuk, hogy aki magasabb megismerési képességek kialakítására törekszik, mindent olyan belső világosság mellett hajtson végre, mint ami a matematikai képzetek megalkotásához szükséges. A tudatnak úgy kell mozdulnia, mint amikor geometriával foglalkozik, ha beleéli magát mindabba, ami az imagináció és az érzékfölötti megismerés további szintjeinek, az inspiráció és az intuíció kifejtéséhez szükséges... nem szabad tompa tudattal törekedni afelé, ami az imaginációhoz vezethet, mert nem emelkedhetünk fel a magasabb megismerésekhez, ha álmatagon, misztikusan, zavarosan és homályosan törekszünk arra, amit tisztán lelki-szellemi módon, matematikai világossággal kell megközelíteni...”

Was wollte das Goetheanum und was soll die Anthroposophie? (GA 84; 9.4.1923)

[*Mit akart a Goetheanum és mit az antropozófia?*]

„Azokban a tudati gyakorlatokban, amelyekre utalok, mindent úgy kell végrehajtani, ahogy a matematikus hajtja végre feladatát. A legteljesebb világossággal kell mindent végrehajtani, semmiféle hamis misztika, álmódosítás vagy pláne szuggesztívó nem keveredhet bele. A lelki gyakorlatokat ugyanazzal a – legszívesebben azt mondanám, hideg – józansággal kell végrehajtani, mint amivel geometriai feladatokat oldunk meg, mert a melegséget, a lelkesedést nem a módszer váltja ki, hanem az, amit majd aztán látunk.”

VIII.

A „tartalmak” magyarázásáról

GK: Steiner tiltakozott az általa adott képek és „tartalmak” bármiféle rögzítése ellen; teljes mértékben a Waldorf pedagógia alapmozdulatának megfelelően járt el; olyat akart nyújtani, ami nincs kész, amit a befogadónak ki kell egészítenie, ahogy a részleteiben elnagyoltan kialakított baba fellobbantja a gyerek fantáziáját. A műveivel való bánásmódban ennek sokszor az ellenkezőjét tapasztalta. Ilyen esetekben toleráns volt, de anélkül, hogy helyeselte volna az ilyen eljárást. Így pl. a következőt írja erről:

(Erdenwissen und Himmerlserkenntnis, 4.2. 1923, GA 221

[Földi tudás és mennyei megismerés])

„Nagyon különös, hogy micsoda ötletek jelennek meg, éppen az antropozófiai könyvek kapcsán. Megértem ezeket, sokszor nem is mondom nekik ellent, mert az illető egyén számára megvan a maga értékük; de – vegyük pl. a *Geheimwissenschaft*-ot [*A szellemtudomány körvonalai-t*]. Egyesek pl. arra az ötletre jutottak, hogy tehetnek valamit a *Geheimwissenschaft*-ért, ha lefestik az egészet, úgy, hogy utána képekben álljon az emberek rendelkezésére. Létrejött egy ilyen kívánság, még próba képeket is szállítottak. Semmi kifogásom ellene, és ha a képek jók, meg is lehet őket csodálni, igazán szép, ha valaki ilyesmivel foglalkozik. De miféle kívánság az, amelyből a képek erednek? Ez a kívánság arra irányul, hogy elvegye az emberektől és képekbe öntse épp a legfontosabbat, amit a *Geheimwissenschaft* kibont, és így megint csak deszkához jutunk [ld. később]. Mert arról van

szó, hogy azt kell venni és úgy kell venni, ahogy van – amilyenné a nyelv és a förtelmes írás lett, ez a szörnyű írás, sőt nyomtatás –, nem lázadni a civilizáció vívmányai ellen, hanem elfogadni és bízni benne, hogy az olvasó mindezen fölül tud emelkedni, hogy azonnal kijön belőle, és önmaga alkotja meg ezeket a förtelmes tintába öntött képeket. Minél egyénibben alkotja meg mindenki ezeket a képeket, annál jobb. Ha valaki megelőlegezi ezt, akkor megint csak falat épít a szemlélő és a világ közé. Nem akarok kirohanásokat intézni a *Geheimwissenschaft*-ban leírt imaginációk festői ábrázolása ellen, természetesen nem, de arra föl szeretném hívni a figyelmet, hogy az imaginációkat mindenkinek átélésben kell magába fogadnia.”

GK: Korábban ez áll:

„Nem tollal írtam [a *Von Seelenrätseln* első fejezetét], hanem lelki csákánnyal, amely le akarja bontani a deszkákat, amelyek elzárják a világot, amely le akarja küzdeni a természet megismerésének határait, de belső lelki munkával akarja leküzdeni. Tehát egy ilyen fejezet olvasásakor intenzív lelki tevékenységgel együtt kell dolgozni.”

IX.

A kísértésről

Gegensätze in der Menschheitsentwicklung (GA 197; 24.6.1920.)

[*Ellentmondások az emberiség fejlődésében*]

„Azok az eredmények, amelyekhez az antropozófia elvezetett (a különböző felhasználások, a Waldorf iskola, a mozgalom a társadalom hármasságának megvalósítására stb.), sikeresek lesznek. De ha bizonyos dolgokban nem következnek be változások, akkor fel fogják falni az eredeti szellemi mozgalmat, és akkor e szellemi mozgalom úgynevezett hordozóinak akaratából új materializmus jönne létre, ha éppen az alapját képező szellemi tevékenységet juttatják az abortusz sorsára. Mert a szellem gondozás nélkül meghal. És a materializmus nem önmagától keletkezik, éppúgy, ahogy egy holttest sem. Egy holttest akkor keletkezik, amikor a lélek elhagyja az organizmust. És így mindaz, ami itt szellemi alapokból, szellemmel áthatva létrejön, pusztán materializmussá válhat, ha hiányzik a hajlandóság, hogy a szellemiséget valóban gondozzuk.”

Mint fent (25.7.1920)

„Látják, nem elég, ha a ma közkézen forgó úgynevezett világnézeteket helyesbítgetjük, javítgatjuk, hanem, ha valaki a szellem tudósa akar lenni, akkor önmagán kell valódi változási folyamatot végrehajtania, és nem elégedhet meg valamiféle intellektuális, okoskodó, elméleti eredménnyel.”

GK: A szellem realitásának semmi köze a tartalmakhoz:

Mint fent (30.7.1920)

„A világfejlődés szempontjából a lapos misztikánál sokkal többet ér egy zseniális materialista, aki a materializmust zseniálisan képviseli, mert ehhez szellem tartozik, míg a lapos misztikához általában nagyon kevés szellem tartozik. Aki lapos misztikát képvisel, adott esetben sokkal jobban hozzájárulhat a világ materializálódásához, mint egy zseniális materialista. A szellemiség minősége számít. Ennek felismerése sokkal fontosabb a tartalomnál. Ez az, amit meg kell tanulnunk, mert a szellem felé nem úgy törekszünk, mint egy logikai rendszer felé, hanem a maga realitásában akarjuk megközelíteni, és hadd kérdezzem meg: nem tartják-e elképzelhetőnek, hogy egy szellemdús materialistában szellem él, több, mint egy sekélyes spiritualistában? Ezeket a dolgokat az antropológiai irányultságú szellemtudománynak be kell látnia és át kell látnia; mert nem az számít, hogy így vagy úgy vélekedünk-e absztrakt módon, hanem csakis a szellem realitása számít. És éppen ezt olyan nehéz felismerni, hogy mennyire valóban a realitás számít és nem az elméletek!”

GK: Nem az elméletek számítanak, hanem a szellemi tettek, a gondolkodás adott mivoltának, aghoz kötöttségének megváltoztatása:

Ismét, mint fent (GA 197; 30.7.1920)

„A nyugati ember a legjobb úton van ahhoz, hogy már csak a fizikai agyával gondolkodjék... az emberek megszokták, hogy csak az agyukkal gondolkodjanak, ma ez a szokásos gondolkodási mód. Mindaz, ami a mai átlagos irodalomban, az egész modern tudományban megtalálható, az ilyen gondolkodás, materialista gondolkodás...”

„Tehát nem arról van szó, hogy helyettesítsünk egy régi megismerést egy újjal, hanem arról, hogy cselekvő megismerésre jussunk, amely megőrzi a lelket attól, hogy a pusztá anyagiság vizeire evezzen, amely megőrzi szellemünket és lelkünket attól, hogy ahrimánivá váljunk – ami megszüntetné az ember Én-jét. Tehát nem az lényeg, hogy megcáfoljuk a materializmust, hanem az, hogy megóvjuk az emberiséget attól, hogy a materializmus valósággá váljunk... mert afelé tart, hogy tévedésből valósággá válik... Nem az lényeg, hogy a materializmust megcáfoljuk, hanem az, hogy ne engedjük igazgá válni – mert a legjobb úton van ahhoz, hogy igazgá váljunk. Azon az úton van, hogy tényé váljunk, mert a materializmus nem pusztán egy hamis elmélet... Nem az a feladat, hogy pusztá szavakkal, elmélettel cáfoljuk a materializmust, azért mert, nem igaz, hanem éppen azért kell küzdenünk, mert igaz, azt kell megakadályoznunk, hogy kiszajátítsa az igazságot. A dolgok ekkor egész más arculatot kapnak, ekkor a szellemi világ realitásában állunk, nem elméletben, hanem olyan megismerésben, amely kozmikus összefüggésben cselekvés, tett.”

Heilfaktoren für den sozialen Organismus (GA 198; 4.7.1920)

[A társadalom szervezetének gyógyító tényezői]

„Mert ma nem az a feladat, hogy leküzdjünk egy elméletet, hanem az, hogy azt a tényt küzdjük le, hogy az emberi lélek a testtől való függőségbe került. Ma nem az feladat, hogy megcáfoljuk a materializmust, hanem az, hogy kialakítsuk azt a szellemi-lelki munkát, amely a lelket ismét eloldja az anyagisághoz való kötődésből.”

GK: A fenti és az alább következő sorok drasztikusan ábrázolják a retorikus, intellektuális vagy spekulatív antropozófia veszélyességét.

Erdenwissen und Himmelerkenntnis (GA 221; 4.2.1923)

[Földi tudás és égi megismerés]

„Ha tehát ma megjelenik valamelyik antropozófiai tétel cáfolata, és erre azután egy ugyanolyan módszerekkel megírt ellen-cáfolat, akkor ezzel semmit se tettünk, igazán semmit, mert ide-oda vitatkozunk ugyanazzal a gondolkodási móddal. De a cél nem ez, hanem az, hogy az antropozófiát új élet tartsa fenn.”

Anthroposophische Gemeinschaftsbildung (GA 257; 27.2.1923)

[Antropozófiai közösség kialakítása]

„Igazság-e az, ha érzékfölötti világokról beszélünk, és nem vagyunk képesek fölemelkedni az ilyen reális szellemiséghez, az ilyen fordított kultuszhoz? Csak akkor vagyunk igazán kapcsolatban a spirituális világgal, ha nemcsak absztrakt fogalmunk van a spiritualitásról, amelyet elméletileg el tudunk ismételni saját magunknak is, hanem ha hinni tudjuk, de bizonyító hittel tudjuk hinni, hogy a szellemi megismerésben a szellemi lények szellemi közösségben vannak velünk. Külső intézkedésekkel nem lehet antropozófiai közösséget létrehozni. Az antropozófiai közösséget az emberi tudat legmélyebb forrásaiból kell létrehívni.”

Die Mission der neuen Geistesoffenbarung (GA 127; 5.6.1911)

[Az új szellemi kinyilatkoztatás missziója]

„Jobb őszintén tévedni, mint nem őszintén dogmákat követni.”

X.

Az új fogalmakról

Wie erwirbt man sich Verständnis für die geistige Welt? (GA 154; 12.5.1914.)

[Hogyan juthatunk a szellemi világ megértéséhez?]

„Beszélünk például a magasabb hierarchiák lényeiről [...] Beszélünk az elhunytak lelkéről [...] De egyszersmind a napnál is világosabbnak kell lennie számunkra, hogy azokkal a fogalmakkal, amelyek ma közkézen forognak a világban, nem lehet ezekről a dolgokról beszélni. És ha mégis megteesszük, akkor csak félreértés lehet belőle.”

Die Schwelle der geistigen Welt; Von dem Erkennen der geistigen Welt (GA 17)

[A szellemi világ küszöbén; A szellemi világ megismeréséről című fejezet]

„A szellemtudomány eredményeibe való bepillantást megkönnyíti, ha abból indulunk ki, ami olyan fogalmakat hoz létre a közönséges lelki életben, amelyek kiterjeszthetők és átalakíthatók, úgy, hogy fokozatosan felérjenek a szellemi világ folyamataihoz és lényeihez. Ha nem választjuk kellő türelemmel ezt az utat, akkor könnyen kísértésbe eshetünk, hogy a szellemi világot a fizikai vagy érzeti világhoz nagyon is hasonlóan képzeljük el. E nélkül az út nélkül még addig sem juthatunk el, hogy helyes képzetet alkossunk magáról a szellemiségről és az emberhez való viszonyáról.”

GK: Ez utalás a tudati folyamatokra, különösen a megismerési folyamatokra. Példaként az emlékezés megtárgyalása következik.

Anthroposophische Gemeinschaftsbildung (GA 257; 3.3.1923)

[*Antropozófiai közösség kialakítása*]

„...egy olyan könyvet, mint például a *Teozófia* [*A világ és az ember*] című könyvem, kétféleképpen lehet olvasni. Az egyik, hogy így olvassuk: az ember fizikai testből, étertestből, asztrálestestből stb. áll, az ember ismételt földi életeken megy keresztül, karmája van stb. – fogalmakat veszünk fel. Ezek a fogalmak bizonyosan egészen másnyelvenek, mint amilyenekkel egyéb területeken találkozhatunk, de a szellemi folyamat adott esetben pontosan megegyezhet azzal, ami egy szakácskönyv olvasásakor játszódik le. Mert éppen ezt mondtam már sokszor, hogy nem fogalmak elsajátítása, hanem a szellemi folyamat a lényeg. Teljesen mindegy, hogy azt olvassuk-e, hogy kenjünk vajat a tepsibe, tegyünk rá lisztet, keverjük össze és üssünk rá két tojást, vagy pedig azt, hogy van fizikai anyag, éteri erők, asztrális erők és ezek össze vannak keveredve. A lelki folyamat szempontjából teljesen mindegy, hogy vajat, zsírt, tojást és lisztet keverünk-e össze a tepsiben, vagy az emberi lényt képzeljük-e úgy, hogy összekeveredik benne a fizikai-, az éter- és az asztrálestest.

A *Teozófiá*-t azonban úgy is olvashatjuk, hogy tudatában vagyunk annak, hogy itt olyan fogalmakkal találkozunk, amelyek úgy viszonyulnak a fizikai világ közönséges fogalmaihoz, mint a fizikai fogalomvilág az álmvilághoz. Olyan világhoz tartoznak, amelyre ugyanúgy föl kell ébrednünk a közönséges fizikai világból, mint ahogy az álmvilágból felébredünk a fizikaira.”

Zufall, Notwendigkeit und Vorsehung (GA 163; 6.9.1915)

[*Véletlen, szükségszerűség és gondviselés*]

„Ha meg is akarjuk közelíteni a szellemi világot, megvan az az igényünk, sőt kifejezetten vágyakozunk rá, hogy ezeket a szellemi világokat a fizikai világhoz hasonlóan képzeljük el, legalábbis úgy jellemezhessük őket, hogy a fizikai világban megszokott képzeinknél maradassunk. De már sokszor felhívtam rá a figyelmet, hogy a fizikai világból származó fogalmak nem érnek el a szellemi világok jellegéig.”

Meditative Betrachtungen und Anleitungen zur Vertiefung der Heilkunst (GA 316; 9.1.1924)

[*Meditatív szemlélődések és útmutatások a gyógyítás művészetének elmélyítéséhez*]

„Mert ha az ember közönséges észleleteit közönséges gondolataival hatja át, és ezeket a gondolatokat viszi magával a küszöbön túli szellemi világba, akkor azáltal, hogy a küszöbön túli dolgokat ugyanúgy szemléli, ugyanúgy éli meg, mint az ittenieket, valósággal elvakítja szellemi szemeit. És ezért van az a szellemi lény a küszöbön, akitől megtanulhatjuk, hogy ha a küszöböt átlépjük, egészen más fogalmakra van szükségünk, hogy vakká válunk az életre, ha közönséges, az észleleti világból származó fogalmakkal jutunk a szellemi világba. Ez a küszöb öre tulajdonképpen arra int bennünket, hogy először alkossuk meg azokat a fogalmakat, amelyekre a szellemi világban szükségünk van. Az emberek általában nem hiszik el, hogy azok a fogalmak, amelyek érnek valamit a szellemi világban, teljesen mások, mint azok, amelyek a fizikai világban érnek valamit.”

GK: A fogalmakat, amelyekre szükségünk van, így jellemzi:

Die Wissenschaft vom Werden des Menschen (GA 183; 24.8.1918)

[*Az ember emberré válásának tudománya*]

„...azoknak a fogalmaknak, amelyek ahhoz szükségesek, hogy ismét megragadhassuk az ember igaz valóságát, és ezzel valamelyest a világ igaz valóságát is megértjük, ezeknek a fogalmaknak folyékonyaknak kell lenniük, nem lehetnek élesen körvonalazottak, mert a valóság nem rögzített, hanem keletkezésben lévő. És ha fogalmainkkal és ideáinkkal a valóságot akarjuk megragadni, akkor fogalmainkkal a valóság keletkezésének folyamatát kell követnünk.”

Geschichtliche Notwendigkeit und Freiheit. Schicksalseinwirkungen aus der Welt der Toten (GA 179; 15.12.1917)

[*Történelmi szükségszerűség és szabadság*]

„Az ember valósággal betege annak, hogy a szellemi világot is lehetőleg térbelinek képzele el – ha homályosnak, áttetszőnek és ködösnek is –, de valahogy térbelinek szeretné gondolni, ahol a lelkek a térben röpködnek és hasonlóak. A tér és idő fogalmán túl kell lépünk, bonyolultabb fogalmak irányában, ha valóban be akarunk hatolni ezekbe a dolgokba.”

Das Verhältnis der Sternenwelt zum Menschen und des Menschen zur Sternenwelt. Die geistige Kommunion der Menschheit (GA 219; 17.12.1922)

[*A csillagvilág viszonya az emberhez és az ember viszonya a csillagvilághoz. Az emberiség szellemi kommunikációja*]

„Másképp az antropozófiai szellemtudománnyal a térből való kilépésre törekszünk. Ha a szellemi tapasztalatokat az észleleti világból származó képzetekbe öntjük, akkor ezzel kedvében járunk a tér utáni váagnak. A képzelet megsegítésére persze igénybe vehetünk ilyen képeket. Csak mindig tudatában kell lennünk annak, hogy ez csak képi leírás, és hogy az igazi cél az a törekvés (vagy legalábbis az kellene, hogy legyen), hogy kijussunk a térbeliségből...”

Törekszünk az időbeliségre és az időn kívüliségre is, egyáltalán arra, ami az észleleti világból kivezet.”

Geisteswissenschaft als Erkenntnis der Grundimpulse sozialer Gestaltung (GA 199; 20.8.1920)

[*A társadalmi formák alapvető impulzusainak megismerése a szellemtudomány segítségével*]

„De ahhoz, hogy a gondolkodás a szellemi szintre emelkedjék, törekednünk kell arra, hogy magában a gondolkodásban leküzdjük a teret. Különben sohase jutunk el az igazi szellemiséghez, és mindenekelőtt sohase jutunk el egy akár csak megközelítően is helyes természettudományhoz, a szellemtudományról nem is beszélve.”

Menschliche und menschheitliche Entwicklungswahrheiten. Das Karma des Materialismus (GA 176; 24.7.1917)

[*Az ember és az emberiség fejlődése. A materializmus karmája*]

„Amit a szellemtudomány a kész fogalmak és kész képzetek helyére helyez, azt a léleknek mindig újból és újból fel kell dolgoznia, azzal a léleknek mindig újból és újból együtt kell lennie. Az olyan külső igazságokat, mint amilyeneket a természettudomány nyújt, megszerezhetjük, és ha jó az emlékezőtehetségünk, akkor megtarthatjuk őket. Mert a természettudomány olyan fogalmakban adja igazságait, amelyek bizonyos értelemben halottak, a természeti törvények halott fogalmak. A szellemtudományi igazságoknak élő fogalmakban kell adódnium. De ha arra ítéljük őket, hogy halott fogalmakká legyenek, ha tehát a szellemtudományi igazságokat úgy akarjuk befogadni, mint a természetieket, akkor nem táplálják a lelket, hanem olyanok, mintha követ adnánk a léleknek, amit nem tud megemészteni... Ez biztos sok ember számára kiábrándító a szellemtudományban, mert szeretnének valami készet kapni. A szellemtudomány csak útmutatást adhat a »szellemi táplálkozáshoz«, noha sokan jobb szeretnének kész táplálékot...”

A lélek sok beteges vonását csak az gyógyíthatja meg, ha a kész igazságok utáni vágy helyett felébred bennünk az érdeklődés az igazságban való eleven élet iránt. A világosan körvonalazott igazságok, amiket az ember kész fogalmakban mond ki, mindig valami *múltra* vonatkoznak. Ami kész fogalmak formáját veszi föl, az mindig valamilyen módon a *múltra* vonatkozik.”

XI.

A kezdeti lépésekről

Der übersinnliche Mensch, anthroposphisch erfaßt (GA 231; 16.11.1923)

[*Az érzékfölötti ember az antropozófia felfogásában*]

„Ezt azért írom le, hogy [...] felhívjam a figyelmet arra, hogy az itt bemutatott szellemtudomány gyümölcsei nem csak attól függenek, hogy az ember maga hozta-e létre

őket. Ha valamilyen területen létrehoztunk valamit, akkor megismerjük magát a létrehozást. És ehhez mindenki eljuthat, aki csak valamennyire is szem előtt tartja azokat a lelki, meditációs és koncentrációs gyakorlatokat stb., amelyeket például a *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?* [Hogyan juthatunk a magasabb világok megismerésére?] c. könyvemben ismertettem. Aki e belső lelki tevékenységben csak néhány lépést is megtesz az élethez vezető úton, annak megnyílik a szíve arra, amit az arra hivatott szellemi kutatótól befogadhat. És az így befogadott szellemi adomány mélyen összekapcsolódhat az ember személyiségével, mert személyesen szólítja meg az embert. Ekkor az ember személyes mivoltában annak az életnek a forrásához jut, amelyből az örökkévaló származik.”

Erdenwissen und Himmelerkenntnis (GA 221, 3.2.1923.)
[Földi tudás és égi megismerés]

„Ha valaki úgy akar antropozófus lenni, hogy nemcsak befogadja és passzívan elfogadja az antropozófiai gondolatokat, hanem erős akarattal áthatja az antropozófia tiszta gondolatait azzal, ami az embert minden éjszaka az álomtalan alvásban, akkor eljutott az első szintjére annak, amit ma joggal nevezhetünk „tisztánlátásnak”, akkor tisztánlátón él az antropozófia gondolataiban... Ha akarják azt, ami egy igazi antropozófiai könyvben áll, akkor ez az akarat legalábbis a gondolkodás szintjén tisztánlátóvá teszi Önöket...”

El kell jutnunk oda, hogy az antropozófiai igazságokat ne csak intellektuálisan érintsük, hanem járják át egész emberi mivoltunkat. Akkor az antropozófiai kijelentések nem olyan terméketlen formákban lépnek majd fel, mint pl.: »szellemtudományi oldalról biztosítottak bennünket, hogy...«, hanem saját élményeink alapján jelenthetjük ki az antropozófiai igazságokat, legalább abban, ami az emberhez a legközelebb áll, pl. az orvoslás [...] a külső tudomány, vagy a külső szociális élet területén. Ha a magasabb hierarchiák területei nem is válnak hozzáférhetővé ezen az első szinten, de a közvetlen környezetünkben működő szellem megnyilatkozhat ezen a módon a jelenkor emberének lelkében. És a legtágasabb értelemben vett akarattól függ, hogy megjelennek-e olyan emberek Antropozófiai Társaságunkban, akik tanúskodni tudnak, érvényesen tanúskodni tudnak az antropozófia belső igazságáról, mert közvetlenül tapasztalják, mint az igazság élő forrását.”

XII.

A stúdiumról, mint a tiszta gondolkodáshoz vezető útról

Das christliche Mysterium (GA 97; 30.11.1906)
[A keresztény misztérium]

„A stúdium megköveteli, hogy a tanulónak legyen türelme bizonyos, a világról alkotott fogalmak megalkotására... Szükséges, hogy bizonyos értelemben megeddjük a gondolkodást, ráneveljük arra, hogy a gondolkodás tiszta elemében éljen és működjön. Az olyan könyvek, mint a *Die Philosophie der Freiheit* [A szabadság filozófiája] és a *Wahrheit und Wissenschaft* [Igazság és tudomány] azok számára íródtak, akik el akarják nyerni a rózsakeresztes beavatást és edzeni akarják a gondolkodásukat. A cél az, hogy leküzdjük azokat az – egyesek számára végtelen – nehézségeket, amelyeket az a feladat támaszt, hogy kövessük a gondolatot, és megismerésben kövessük, amint egy gondolat a másikból szükségszerűen kibomlik.”

Mint fent (16.2.1907)

„Az a stúdium, amely ma hozzáférhetővé vált az emberek számára, amely kivezet az érzékekhez kötött világból, nem más, mint a gondolkodás iskolázása. Az így nyert gondolatoknak azután semmi közük azokhoz, amelyek az érzeti világban körülvesznek.”

Die Erkenntnis des Übersinnlichen in unserer Zeit (GA 55; 14.3.1907)

[*Az érzékfeletti megismerése korunkban*]

„De itt [a stúdióban] olyan gondolkodásról van szó, amely mentessé vált az érzékelésektől... Ezt a gondolkodást nevezzük a szellemtudományban és a rózsakeresztes hagyományban is, önmagát létrehozó gondolkodásnak.”

Vor dem Tore der Theosophie (GA 56; 4.9.1906)

[*A teozófia kapujában*]

„A stúdióban nem annyira a mi, hanem a hogyan a lényeges. A nagy igazságok, pl. a bolygók törvényeinek követésében nagyívű gondolati utakat járunk be, és ez a dolog lényege.”

Die Teosophie des Rosenkreuzers (GA 99; 6.6.1907)

[*Rózsakeresztes teozófia*]

„A rózsakeresztes értelemben vett stúdium az olyan gondolati tartalmakban való elmélyedés képességét jelenti, amelyek nem a fizikai valóságból, hanem a magasabb világokból származnak. Ezt a képességet nevezik a tiszta gondolatokban való életnek...”

Sokan „szeretnének inkább szép érzéseket elsajátítani és nem akarnak komolyan stúdiumot folytatni. De ha mégoly sok szép érzést sajátít is el a lelkünk, ez önmagában nem elég ahhoz, hogy a magasabb világokba jussunk. A rózsakeresztes teozófia célja nem az, hogy felkavarja érzéseinket, hanem az, hogy a szellemi világok hatalmas tényeiben magukat az érzéseket szólaltassa meg. A rózsakeresztes valamilyen módon szemérmetlennek érezné, ha érzelmekkel rohanná le az embereket. Inkább bevezeti őket az emberiség fejlődésének folyamatába, azzal az előfeltételezéssel, hogy az érzések azután maguktól megszületnek. Meglátatja az emberekkel a világ-térben vándorló bolygót, és ha a lélek átéli ezeket a tényeket, akkor ezek hatalmasan megragadják érzéseiben. Az csak mellébeszélés, ha azt mondják, hogy közvetlenül az érzések felé kell fordulni. Ez csak kényelmesség.”

Die Erkenntnis der Seele und des Geistes (GA 56; 28.11.1907)

[*A lélek és a szellem megismerése*]

„Addig senki ne foglalkozzék az érzés fejlesztésével, amíg nem érte el az érzékektől független gondolkodás valamilyen szintjét.”

XIII.

Az aktív, tisztánlátó gondolkodásról

Vorstufen zum Mysterium von Golgatha (GA 152; 7.3.1914)

[*A golgotai misztérium előzményei*]

„Azzal, hogy az Atlantisz utáni 5. korszakban járunk, hogy gyakoroljuk a szellemtudományt és egyre jobban hozzá kell járulnunk az élő gondolkodás, a szellemi látóvá, szellemivé váló gondolkodás megértéséhez, egyszersmind az Atlantisz utáni 6. korszakot is elő kell készítenünk.”

Antroposophische Leitsätze (GA 26; 30.8.1924)

[*Antropozófiai irányelvek*]

„Mérhetetlenül sok függ attól, hogy az ember ideái ne csak 'gondolkodó' ideák legyenek, hanem 'látó' ideákká váljanak.”

Der Goetheanismus (GA 188; 5.1.1919)

[*A goetheanizmus*]

„A gondolkodásnak kell aktivizálódnia, nem a gondolatnak. A gondolkodás aktivizálódását az váltja ki, hogy a szellemi világ belejátszik a gondolkodásba. És ma, ha valóban elkezdenek aktívan gondolkodni, nem is tudnak másképp, mint hogy hagyják a szellemi világot belejátszani.”

XIV.

A gondolkodás átéléséről

Wom Menschenrätsel; Ausblick (GA 20)

[*Az emberi rejtélyről; Kitekintés*]

„Az ember bevezethet a közönséges tudatos gondolkodásába egy olyan akaratot, amely erősebb a fizikai világ hétköznapi átéléséhez kapcsolódó gondolkodásban működő akaratnál. Így eljuthat a gondolkodástól a *gondolkodás átéléséig*. A közönséges tudatban nem a gondolkodást éljük át, hanem azt, amit a gondolkodás gondolt. Létezik azonban olyan belső lelki munka, amely fokozatosan elvezet oda, hogy ne a gondoltban, hanem magában a gondolkodási tevékenységben éljünk.”

Das Ewige in der Menschenseele (GA 67; 21.2.1918)

[*Az örök az emberi lélekben*]

„Itt arról van szó, hogy a különben pusztán kombináló gondolkodást, amely a ma szinte kizárólagosan elfogadott 'tudomány' alapjául szolgál, belső gondolkodási életre ébresztjük. Akkor a gondolkodás élet a gondolatokban. Akkor nem is lehet többet a gondolkodásról gondolkodni, mert valami egészen mássá alakul. Akkor a gondolkodásról való gondolkodás a gondolkodás szellemi meglátásává alakul...”

XV.

A szavak nélküli gondolkodásról

Die Mysterienstätte des Mittelalters (GA 233a; 13.1.1924)

[*Középkori misztériumi helyek*]

„És Mihálynál úgy van, hogy szigorúan elutasít minden olyasmit, ami például az emberi nyelvekben is elválaszt. Amíg az ember megismeréseit csak becsomagolja a nyelvbe, nem emeli a gondolat szintjére, addig nem jut Mihály közelébe... És így látjuk ma a felfelé rohamozó ahrimáni szellemek harcát, akik felfelé szeretnék vinni az örökölt nemzetiségi impulzusok következményeit, amit Mihály szigorúan elutasít, visszautasít...”

Ma valóban a leghevesebb szellemi harc dúl ebben az irányban, mert ma az emberiség legnagyobb részére az a jellemző, hogy nem gondolatokban, hanem szavakban gondolkodik. Mihályhoz csak akkor érünk föl, ha a szavakon túl igazi belső szellemi élményekhez jutunk, ha nem ragadunk le a szavakon, hanem igazi belső szellemi élményekhez jutunk. Ténylegesen ez a modern beavatás titka, hogy a szavakon túl a szellemiség átéléséhez jussunk.”

Kunst und Kunsterkenntnis (GA 271; 5.5.1918)

[*Művészet és a művészet megismerése*]

„A szellemi látó azonban a nyelven kívül éli át azt, ami számára a szellemi élmény tartalma. Ez olyan valami, amit nagyon nehéz megérteni, mert a legtöbb ember szavakban gondolkodik, de a szellemi látó szavak nélkül gondolkodik, és utólag kell a szavak nélküliségben átélteket rögzített formájú nyelvbe öntenie. Alkalmazkodnia kell a nyelv formális viszonyaihoz. Ezt azonban nem jelent számára kényszert, mert bepillantást nyer a nyelvteremtés titkába. Úgy tudja magát megérteni, hogy levetkezi a nyelv képszerűségét. Ezért olyan fontos megértenünk, hogy abban, amit a látó mond, fontosabb a hogyan, mint a mit. Amit mond, az függ attól a képzettől, amit akárki kívülről magával hoz. Ha nem akarja, hogy bolondnak nézzék, a szellemi látó kénytelen mondanivalóját közönséges mondatokba és képzettársításokba önteni... Az fogadja be helyesen, aki a kifejezés hogyanjára ügyel, arra, hogy egyes dolgokat röviden, másokat terjedelmesebben, ismét másokat egyáltalán nem mond el. Hogy az egyik mondatot az egyik nézőpontból fogalmazza meg, aztán hozzátesz egy másikat egy másik nézőpontból [...] Ezért fontos a megértéshez, hogy ne annyira a tartalomra ügyeljünk, ami persze, lévén a szellemi világ megnyilatkozása, szintén fontos, hanem inkább hatoljunk át a tartalmon keresztül a kifejezési módig. És akkor kiderül, hogy a beszélő csak

szavakat és elméleteket kapcsol-e össze, vagy tapasztalatból beszél. A szellemi világról való beszéd a mondottak hogyanjában mutatkozik meg, nem annyira a tartalomban, annak elméleti mivoltában, hanem annak kifejeződési módjában.”

Kunst und Kunsterkenntnis (GA 271; 6.5.1918)

[*Művészet és a művészet megismerése*]

„Ami ott [a szellemi világban] látható, azt nem szavakban látjuk, nem fejeződik ki közvetlenül szavakban. Ezért olyan nehéz a látónak megértetnie magát a külső világgal, mert a legtöbb ember teoretikusan, és tartalmilag szavakban gondolkodik, és el se tudja képzelni a lélek életét a szavakon túl. Ezért, aki a szellemi világot érzékenyen átéli, egyfajta kényszernek érzi, hogy élményeit a már megformált nyelvbe öntse. De azáltal, hogy elhallgattatja a különben a nyelvben élő képességeket – a képzetalkotó- és emlékező-képességet –, életre tudja hívni magában magukat a nyelvteremtő erőket, azokat, amelyek a nyelv keletkezésekor az emberiség fejlődésén munkálkodnak. A látónak abba a lelki alapállásba kell hoznia magát, amelyben a nyelv egykor keletkezett, ki kell fejlesztenie azt a kettős tevékenységet, melyben belsőleg alakítja a szellemiséget, amelyet szemlél, és alámerül a nyelvvalakítás szellemébe, hogy e kettőt összekapcsolhassa. Ezért fontos belátni, hogy a látó szavait másképp kell érteni, mint általában a szavakat. A látónak a nyelvhez kell folyamodnia, hogy kifejezhesse magát, de úgy, hogy ismét életre hívja a nyelv teremtő erejét, azáltal, hogy egyes dolgokat erősebben, másokat kevésbé hangsúlyoz [...].

Az a lényeg, hogy először alakít, az a lényeg, hogy hogyan mondja a dolgokat, különösen a szellemi világról, és nem csak az, amit mond. Azért értik meg olyan nehezen a látót, mert ezt nem veszik figyelembe, és mert az emberek a szavak hallatán arra emlékeznek, amit ezek különben jelentenek.”

XVI.

A kétféle útról

GK: *A Hogyan juthatunk a magasabb világok megismerésére?* c. könyv utószava jelentős lépés tesz abba az irányba, amely szerint kétféle út vezet a magasabb megismerés felé; az egyik, amelyik *A szabadság filozófiáján* át vezet – amennyiben gyakorlati útmutatónak tekintjük –, és egy másik, amelyre az előzőleg említett könyv utal, melyben a fent nevezett utószóban ezt olvashatjuk:

„Az említett érzetfeletti lelki tevékenység számára rendkívüli jelentőségű, hogy a tiszta gondolkodás tapasztalását teljes világosságában átlássuk. Mert alapjában véve már ez az átélés is érzetfeletti lelki tevékenység. Csak éppen olyan, amelyen keresztül még nem látunk semmi érzetfelettit. Az ember a tiszta gondolkodással az érzetfelettitben él, de csak *ezt* éli át érzetfeletti módon; még semmi más érzetfelettit nem tapasztal. És az érzetfeletti tapasztalás aztán annak a lelki átélésnek a folytatása kell, hogy legyen, amely már a léleknek a tiszta gondolkodással való egyesülésében elérhető. Ezért van akkora jelentősége annak, hogy ezt az egyesülést megfelelően tudjuk tapasztalni. Mert ennek az egyesülésnek a megértéséből ragyog fel az a világosság, amely helyes betekintést nyújthat az érzetfeletti megismerés lényegébe.”

GK: Ebben kifejeződik, hogy a kétféle út összefügg, illetve tulajdonképpen egy.

XVII.

Közösség kialakításáról

Anthroposophische Gemeinschaftsbildung (GA 233a; 3.3.1923)

[*Antropozófiai közösség kialakítása*]

„Meg kell értenünk, hogy milyen szerepet kell betöltenie az antropozófiának az Antropozófiai Társaságban: szellemi útnak kell lennie. Akkor alakulhat ki közösség is, ha az antropozófia szellemi út.”

GK: Ha az antropozófiát nem szellemi útnak, a szellemi gyakorlatok útjának tekintjük, akkor közösség helyett éppen annak ellenkezője fog kialakulni.

Ugyanott (GA 233a; 28.2.1923)

„És ha többen összejönnek és hozzák magukkal mindazt, ami a hétköznapi tudatban adott számukra, és nem emelkednek föl teljes érzékenységgel az érzékfölötti világhoz, hanem azért jönnek össze, hogy hétköznapi lelki állapotban halljanak az érzékfölötti világról, akkor végtelen nagy a lehetősége annak, hogy előbb-utóbb összevesszenek, mert a legtermészetesebb módon egoistává válnak egymás között.”

„Ha tehát az emberek magukkal viszik közönséges lelkiségüket a magasabb világról szóló tanítás önmaguknak bebeszélte megértésébe, akkor ebből a keveredésből a legtermészetesebb módon egoizmus és veszekedés születik.”

XVIII.

A tudományosságról

Die Verantwortung des Menschen für die Weltentwicklung (GA 203; 8.2.1921)

[*Az ember fejlődése a világ fejlődéséért*]

„Egyes rendek és teozófiai mozgalmak módszereit már csak azért sem lehetett az antropozófiai mozgalomban kifejeződő tartalomra alkalmazni, mert az antropozófiai mozgalom, amellet, hogy minden egyes ember szívéhez és lelkületéhez szól, egyszersmind kezdettől fogva teljes mértékben megfelel minden, csak a jelenkorban támasztható tudományos követelménynek. Ez utóbbi olyan tény, amelyet számosan egyáltalán nem vettek komolyan, a társaság körein belül sem.”

Die Philosophie, Kosmologie und Religion in der Anthroposophie (GA 215; 6.9.1922)

[*Filozófia, kozmológia és vallás az antropozófiában*]

„Itt [a Goetheanumban] az érzékfeletti világ megismerésére olyan tudományos módszert kell kidolgoznunk, amely olyan szigorú, olyan egzakt, olyan tudományos, amennyire ezt ma megköveteljük a tudományos módszerektől a természetkutatás területén. A tudatfölötti területre csak akkor érhetünk föl, ha nem állunk meg azoknál a kutatási utaknál, amelyek pusztán az érzeti világra alkalmazhatók kielégítő módon. De nem juthatunk fel tudományosan az érzékfeletti világokhoz, ha más szellemből indulunk ki, mint az, amely olyan rátermetnek mutatkozott az észleleti valóság területén.”

XIX.

A szellemtudomány gondozásáról

GK: Az *Antropozófiai Társaság* tagjaihoz intézett tizennyolc levél³⁶ közül a másodikban Steiner összefoglalja elképzelését az antropozófia ápolásával kapcsolatban.

„Az antropozófia azok számára van, akik lelkükben a szellemi tapasztaláshoz vezető utat keresik...

Az antropozófia csak akkor fejlődhet, ha él. Mert alapvető vonása az élet. Az antropozófia a szellemből áramló élet. Ezért kívánja, hogy eleven lélekből, meleg szívvvel gondozzák.

Az az ősfurma, amelyben az emberek között fölléphet, az idea; és az első kapu, amelyen át az emberekhez fordul, a belátás. Ha nem így lenne, nem lenne tartalma.

Érzelmi rajongás lenne csupán. De az igazi szellem nem rajong, hanem világos és tartalmas nyelven szól.

Ez a nyelv viszont nemcsak az értelmet, hanem az egész embert ragadja meg. Aki az antropozófiát csak értelemmel fogadja be, az befogadásában megöli...

Az antropozófiának minden alkalommal újból kell keletkeznie, amikor az ember a könyvhöz fordul, hogy merítsen belőle... Egy könyv csak akkor antropozófiai könyv, ha meg tud elevenedni az olvasóban.

Még a halott könyvnél is kevésbé viseli el az antropozófia az emberi beszédben látszat-életté vált könyvet...

Ezért az antropozófia, ha szükségképpen irodalomként kell is élnie, minden alkalommal újjászülethet, ha emberek egy csoportjában a szavakon keresztül keresi az utat az emberi lélekhez. De csak akkor fog újjászülni, ha az ember szól az emberhez, és nem a felszedett gondolat.”

³⁶ Rudolf Steiner: *Anthroposophische Leitsätze* (GA 26)

GK: Az utolsó levélből:

„Túlságosan kevésbé irányul a törekvés arra, hogy az antropozófia ne szürke elmélet, hanem igazi élet legyen. Igazi élet, ez a lényege; és ha szürke teóriát csinálnak belőle, akkor gyakran nem is *jobb*, inkább *rosszabb* elmélet lesz, mint a többi. De csak akkor lesz elmélet, ha azzá *teszik*, ha megölik. Túl kevésbé veszik tekintetbe, hogy az antropozófia nem csak a többtől különböző világnézet, de *másként is kell befogadni*. Csak ebben a más befogadási módban ismerjük meg és éljük át lényegét.”

XX.

Az antropozófiai igazságok érvényességéről

Die Polarität von Dauer und Entwicklung im Menschenleben, 6.9.1918. (GA 184)
[Az emberi élet tartamának és fejlődésének polaritása]

„És jó, ha – különösen a mi antropozófus szempontunkból – tudatosítjuk és alaposan magunkévá tesszük, hogy azt a tudást, amit a jelenben a szellemi dolgokra nézve nyerhetünk, legyen bármennyire részleteiben kidolgozott is, nem szabad abszolút dogmák összességként felfognunk. Tisztában kell lennünk vele, hogy az eljövendő időkben fellépnek majd olyan utódok, akik éppen azt, amit ma közölni tudunk, igazabbnak fogják látni, mint ahogy erre ma képesek vagyunk. Tulajdonképpen ezen nyugszik az emberiség szellemi fejlődése. És az emberiség szellemi haladásának minden gátja, minden akadálya végső soron abból adódik, hogy az emberek vonakodnak elismerni: olyan igazságokat szeretnének hagyományként örökölni, amelyek nem egy meghatározott korszak igazságai, hanem abszolút, időtlen dogmák.”³⁷

Kunst und Lebensfragen im Lichte der Geisteswissenschaft, 3.6 1915. (GA162)

[Művészet és életkérdések a szellemtudomány fényében]

„De éppen úgy, ahogy a szellemtudomány mai képviselői a materialistákhoz viszonyulnak, lesz majd a jövőben egy maroknyi csoport, akik a szellemtudományon túl olyasvalamihez jutnak el, ami ebben a jövőben a szellemtudományhoz képest annyira lesz új, mint a szellemtudomány a pusztán külső tudományokhoz képest. Ez még sokkal magasabb igényeket támaszt majd az emberek aktivitása iránt, mint ma a szellemtudomány.”³⁸

³⁷ Zsellér Gyula fordítása.

³⁸ Zsellér Gyula fordítása.

